

Nr 111.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; given Stockholms slott den 11 mars 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Eije Mossberg.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1949.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK. ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under kapitalbudgeten, inrikesdepartementet, statens allmänna fastighetsfond, punkten 2, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1949/50 beräkna ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Jag anhåller nu att till fortsatt behandling få upptaga hithörande spörsmål. I samband därmed torde jag få anmäla uppkomna frågor om anvisande av medel å tilläggsstat till riksstaten för löpande budgetår till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1948/49.

Uppförande av ny paviljong för kvinnor vid Vipeholms sjukhus.

Med bifall till av Kungl. Maj:t i propositionen nr 177 till 1946 års riksdag framlagt förslag beslöt riksdagen (skr. nr 209), att vid Vipeholms sjukhus i Lund skulle i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 mars 1946 förordad förslag uppföras en ny vårdpaviljong för kvinnor för en beräknad kostnad av högst 895 000 kronor. Av detta belopp anvisade riksdagen under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1946/47 700 000 kronor.

Genom beslut den 21 juni 1946 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta uppföra ifrågavarande paviljong samt föreskrev, att styrelsen för ändamålet under budgetåret 1946/47 skulle äga disponera högst 700 000 kronor.

På förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 244 till 1947 års riksdag anvisade vidare riksdagen (skr. nr 352) under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1947/48 ett belopp av 195 000 kronor för fullföljande av ifrågavarande byggnadsföretag.

Genom beslut den 27 juni 1947 föreskrev Kungl. Maj:t härefter, att byggnadsstyrelsen av sistnämnda anslag skulle äga disponera högst 195 000 kronor för byggnadsföretaget.

I skrivelse den 22 november 1948 har *byggnadsstyrelsen* — som i ärendet samrätt med medicinalstyrelsen — gjort framställning om anvisande av ytterligare 335 000 kronor för ifrågavarande byggnadsarbeten. Byggnadsstyrelsen har därvid anfört följande:

Ifrågavarande byggnadsarbeten, bestående av dels en ny paviljong, dels en tillbyggnad till befintlig sköterskebyggnad, ha påbörjats omkring den 1 juni 1948 och beräknas bliva i huvudsak färdigställda under innevarande budgetår. Med ledning av ingångna entreprenadavtal m. m. beräknar byggnadsstyrelsen att dessa arbeten, därest inga ytterligare prisstegringar komma att uppstå, skola kunna slutföras för en kostnad av 1 150 000 kronor, innebärande en merkostnad av 255 000 kronor. Denna merkostnad är helt att hänföra till den allmänna kostnadsstegring, som inträffat sedan arbetena senast, vid prisläget hösten 1944, kostnadsberäknades. Enligt styrelsens beräkningar uppgår den allmänna kostnadsstegringen under ifrågavarande tidsintervall till i genomsnitt 29 %, motsvarande i runt tal 260 000 kronor.

Styrelsen får dessutom anmäla, att viss utökning av det ursprungliga byggnadsprogrammet företagits i samråd med medicinalstyrelsen. För avdelningen för tuberkulösa patienter ha sålunda tillkommit liggverandor å paviljongens södra gavel, varjämte antalet promenadgårdar utökats från två till tre för att möjliggöra, att sagda patienter erhålla en särskild från övriga patienter

avskild promenadgård. Dessa tillkommande arbeten komma att medföra en kostnadsökning av sammanlagt ca 40 000 kronor, varav 25 000 kronor för anordnande av liggverandor och 15 000 kronor för utökning av promenadgårdarna.

Vidare får styrelsen anmäla, att den nu pågående utbyggnaden av sjukhuset kommer att medföra viss utökning av eldarpersonalen, därest icke övergång från handeldning till automatisk eldning vidtages. Styrelsen har därför låtit utreda frågan om installation av automatiska eldningsapparater och därvid kommit till det resultatet, att en installation av skruvstokers för tre pannor skulle bli va ur ekonomisk synpunkt fördelaktigast. Kostnaden för denna installation beräknas uppgå till 40 000 kronor. Den besparing av bränslekostnaderna, som uppnås med sagda installation, torde i huvudsak motsvara kostnaderna för förräntning och amortering samt underhåll av installationen.

Sammanlagt erfordras sålunda för byggnadsföretagets fullföljande ett belopp av (1 150 000 + 40 000 + 40 000) 1 230 000 kronor, varav 895 000 kronor tidigare anvisats. Med hänsyn till att arbetena i huvudsak bli va färdigställda under innevarande budgetår synes erfordrerligt tilläggsanslag, (1 230 000 — 895 000) 335 000 kronor, böra anvisas å tilläggsstat.

Departementschefen. Såsom framgår av vad byggnadsstyrelsen anfört har den allmänna stegringen av byggnadskostnaderna beräknats medföra ett ökat medelsbehov av 255 000 kronor för arbetena med uppförandet av den nya paviljongen m. m. vid Vipeholms sjukhus i Lund. Då jag ej funnit anledning till erinran mot denna beräkning, tillstyrker jag, att nämnda belopp anvisas. Jag har icke heller något att erinra mot den vidtagna utvidgningen av byggnadsprogrammet, innebärande att liggverandor och en särskild promenadgård anordnats för tuberkulösa patienter, samt den föreslagna installationen av automatiska eldningsapparater. Kostnaderna för dessa tillkommande arbeten beräknar jag i likhet med byggnadsstyrelsen till sammanlagt 80 000 kronor. Tillhoppa skulle alltså erfordras en ytterligare medelsanvisning om (255 000 + 80 000) 335 000 kronor, vilket belopp torde böra anvisas på tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår.

Om- och tillbyggnad vid S:t Jörgens sjukhus.

Med bifall till av Kungl. Maj:t i propositionen nr 177 till 1946 års riksdag framlagt förslag anvisade riksdagen (skr. nr 209) under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1946/47 ett belopp av 683 000 kronor till vissa om- och tillbyggnadsarbeten vid S:t Jörgens sjukhus i Göteborg.

Genom beslut den 21 juni 1946 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att för en kostnad av högst 683 000 kronor låta utföra arbetena i fråga.

I skrivelse den 11 oktober 1948 har *byggnadsstyrelsen* anfört, att ifrågasvarande om- och tillbyggnadsarbeten, vilka omfattade ombyggnadsarbeten i den s. k. kasinobyggnaden, till- och ombyggnad av paviljong I för män, ändringsarbeten i administrationsbyggnaden samt ny transformatorstation, fortskridit så långt, att de slutliga kostnaderna kunde överblickas. Det hade därvid visat sig, att det anvisade beloppet icke komme att vara tillräckligt för arbetenas slutförande utan att för ändamålet erfordrades ett tilläggsanslag av

150 000 kronor. Detta belopp svarade helt mot den allmänna stegring av kostnaderna för material, arbetslöner och transporter, som inträffat sedan arbetena vid prisläget hösten 1945 kostnadsberäknats och som enligt styrelsens beräkningar för ifrågavarande tidsintervall uppginge till ca 22 % av 683 000 kronor. Med hänsyn till att arbetena i huvudsak beräknades bliva färdigställda under innevarande budgetår borde detta tilläggsanslag anvisas å tilläggsstat.

Departementschefen. Mot byggnadsstyrelsens förslag har jag intet att erinra. Jag tillstyrker alltså, att för bestridande av merkostnaderna för ifrågavarande byggnadsarbeten å tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår anvisas ett belopp av 150 000 kronor.

Elektriska arbeten vid Furunäsets sjukhus.

I enlighet med förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 177 till 1946 års riksdag anvisade riksdagen (skr. nr 209) under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1946/47 ett belopp av 81 000 kronor till vissa elektriska arbeten vid Furunäsets sjukhus vid Piteå.

Genom beslut den 21 juni 1946 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att för en kostnad av högst 81 000 kronor låta utföra arbetena i fråga.

I skrivelse den 22 november 1948 har *byggnadsstyrelsen* anfört, att arbetena, vilka vid prisläget hösten 1945 kostnadsberäknats till 81 000 kronor, såvitt styrelsen med ledning av infortrade entreprenadanbud m. m. kunde bedöma, syntes kunna slutföras för en kostnad av 99 000 kronor, vilket betydde en merkostnad av 18 000 kronor i förhållande till anvisade medel. Denna merkostnad hade uppstått på grund av den allmänna stegring av kostnaderna för material, arbetslöner och transporter, vilken inträffat sedan tidpunkten för kostnadsberäkningarnas utförande och som enligt styrelsens beräkningar för ifrågavarande tidsintervall uppginge till i genomsnitt 22 %. Med hänsyn till den beräknade tidpunkten för arbetenas färdigställande borde det belopp, som erfordrades för täckande av uppkommande merkostnader, stå till förfogande under innevarande budgetår.

Departementschefen. I enlighet med byggnadsstyrelsens förslag tillstyrker jag, att för ifrågavarande elektriska arbeten å tilläggsstat II till riksstaten för löpande budgetår anvisas ytterligare 18 000 kronor.

Inrättande av särskilda anstalter för psykopater.

I enlighet med förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 244 till 1947 års riksdag anvisade riksdagen (skr. nr 352) under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1947/48 ett belopp av 50 000 kronor till inrättande av särskilda anstalter för psykopater. Beloppet var avsett för bestridande av kostnaderna för fortsatt utredning i frågan.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1947 tillkallade jag

den 17 juli 1947 särskilda sakkunniga för utredning rörande psykopatvårdens organisation och därmed sammanhängande lagstiftningsfrågor.

I en den 1 mars 1949 dagtecknad promemoria ha dessa sakkunniga — vilka antagit namnet *1947 års psykopatvårdsutredning* — inkommit med uppgifter angående kostnaderna för utredningsarbetet. Av promemorian framgår, att utgifterna för utredningens verksamhet intill utgången av februari 1949 uppgått till i runt tal 34 900 kronor. För återstoden av innevarande budgetår beräknar utredningen medelsbehovet till 23 600 kronor, medan utgifterna för budgetåret 1949/50 av utredningen uppskattas till 13 000 kronor. Då, såsom nyss nämnts, för ändamålet hittills anvisats ett belopp av 50 000 kronor, skulle alltså enligt utredningens beräkningar erfordras ett ytterligare belopp av (34 900 + 23 600 + 13 000 — 50 000) 21 500 kronor.

Departementschefen. Med hänsyn till de i viss mån osäkra förutsättningar, på vilka utredningens uppskattning av det ytterligare medelsbehovet bygger, synes mig försiktigheten bjuda, att det av utredningen beräknade beloppet avrundas uppåt till 25 000 kronor. Då de tidigare av riksdagen anvisade medlen beräknas bli förbrukade redan före utgången av löpande budgetår, torde beloppet böra anvisas på tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår.

Anslag för budgetåret 1949/50.

Anordnande av särskilda avdelningar för tuberkulösa sinnessjuka och sinnesslöa.

Inledning.

I det anförande till statsrådsprotokollet över socialärenden den 13 juni 1947, vari jag hemställde om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för fortsatt handläggning av frågorna om sinnessjukvårdens effektivisering och utbyggande, framhöll jag bl. a., att innan ställning kunde tagas till frågan om ett fortsatt utbyggande av denna vård, ytterligare klarläggande krävdes på vissa viktiga punkter. Detta gällde främst vården av sinnessjuka, som lede av tuberkulos i smittsamt skede och för vilka erforderliga isolerings- och behandlingsmöjligheter icke stode till buds. Statens sjukhusutredning hade i sitt yttrande över medicinalstyrelsens den 11 september 1945 framlagda tioårsplan för sinnessjuk- och sinnesslövärdens utbyggande i riket skisserat en lösning av detta vårdproblem, som borde tagas under närmare övervägande. Härvid borde i möjligaste mån beaktas resultatet av den inventering rörande förekomsten av tuberkulos bland patienter och personal vid sinnessjukhusen, som sedan någon tid igångsatts av medicinalstyrelsen. Måhända kunde det ock befinnas lämpligt att i detta sammanhang pröva frågan om vården av sådana sinnesslöa, som lede av tuberkulos — ett spörsmål, som icke heller vunnit sin slutliga lösning.

Med skrivelse den 21 januari 1949 ha nämnda sakkunniga — vilka antagit benämningen *statens sinnessjukvårdsberedning* — överlämnat en promemoria med förslag om anordnande vid vissa sinnessjukhus av särskilda avdelningar för tuberkulösa sinnessjuka och sinnesslöa. Beredningen framhåller, att ställningstagandet till denna fråga vore ägnat att underlätta dess fortsatta arbete med byggnadsfrågorna. Beredningen hade därför ansett sig böra redovisa resultatet av sin utredning om tuberkulosvården för sinnessjuka och sinnesslöa utan att avvakta slutförandet av uppdraget i övrigt.

Över beredningens promemoria ha yttranden avgivits av *medicinalstyrelsen* efter hörande av *direktionerna för statens sinnessjukhus, byggnadsstyrelsen, 1946 års sinnesslövävårdsutredning, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska sanatorieläkarföreningen och svenska psykiatriska föreningen.*

Härefter har *sinnessjukvårdsberedningen* med skrivelse den 10 februari 1949 överlämnat viss kompletterande utredning i ärendet.

Med anledning härav har *byggnadsstyrelsen* i en den 21 februari 1949 dagtecknad promemoria ånyo yttrat sig i ärendet.

Nuvarande vårdanordningar för tuberkulöst sinnessjuka.

Beredningen lämnar inledningsvis följande redogörelse för nuvarande vårdanordningar för tuberkulöst sinnessjuka:

Fristående paviljonger för vård av tuberkulospatienter finnas f. n. endast vid S:ta Maria sjukhus, nämligen en paviljong med 40 platser för kvinnliga patienter, avsides belägen och byggd för ifrågavarande ändamål, samt en paviljong med 27 platser för manliga patienter, genom till- och ombyggnad iordningställd för ändamålet. Vid några sjukhus såsom S:t Lars och Sidsjön finnas tuberkulosavdelningar, särskilt inrättade för denna vård men belägna i byggnader, där även andra avdelningar inrymmas. Vid övriga sinnessjukhus ha de tuberkulösa i mån av möjlighet sammandragits till särskilda avdelningar utan att dock särskilda anordningar vidtagits för tuberkulosvården eller för de sjukas isolering från det övriga klientelet. På sina håll finnas dock liggverandor i anslutning till avdelningarna. Enstaka svårt oroliga patienter vårdas i enkelrum på avdelningar, där tuberkulöst sjuka eljest icke finnas. I den mån de tuberkulöst sjuka sammanföras till särskilda avdelningar ha emellertid riskerna för smittoöverföring begränsats. Avdelningarna ha försetts med eget porslin och tvättgodset har skilts från det övriga sjukhusets. Eljest förekomma icke några särskilda hygieniska anordningar, ej heller anlitas tuberkulosspecialister för läkarvården.

Personalen måste för att få tjänstgöra i sjukvården vara fri från tuberkulos i smittsamt skede. För tuberkulin negativt reagerande personer vinna icke anställning, vilket i praktiken betyder, att Calmettevaccination är obligatorisk för denna kategori. I viss utsträckning förekommer, att tjänsteduglig personal med tuberkulos i icke smittsamt skede placeras till tjänstgöring vid avdelning för tuberkulösa.

Röntgenanläggningar finnas f. n. endast vid fem sinnessjukhus, nämligen vid Sundby, Birgitta, S:t Sigfrid, Marieberg (nyligen installerad) och Sidsjön. Ytterligare tre anläggningar ha beställts.

*Undersökning rörande tuberkulos
vid statens sinnessjukhus under
senare år.*

Efter att ha redogjort *dels* för ett av medicine doktorn C. H. Alström år 1943 framlagt program för tuberkulosfrågans lösande vid sinnessjukhusen, *dels ock* det förslag i denna fråga, som framlagts av statens sjukhusutredning av år 1943 i dess yttrande över medicinalstyrelsens förslag till tioårsplan, övergår beredningen till att lämna en närmare redogörelse för resultatet av den skärmbildsundersökning av patienter och personal vid statens sinnessjukhus, som verkstälts under senare år, huvudsakligen 1946 och 1947, i syfte att närmare utreda antalet tuberkulosfall vid dessa sjukhus.

Av de av beredningen lämnade uppgifterna framgår, att undersökningen omfattat sammanlagt 25 971 personer. Vid undersökningen hade påträffats 2 536 säkert läkta fall av tuberkulos. Beträffande 184 fall vore det osäkert, om patologiska förändringar föreläge. Inom sistnämnda grupp syntes dock ingå en del fall, som vid fullständig klinisk undersökning visat sig vara angripna av tuberkulos. Vidare hade påträffats 1 327 pågående eller ej säkert läkta fall av lungtuberkulos. Härjämte hade vid undersökningen upptäckts 51 pågående eller ej säkert läkta fall med enbart hilustuberkulos¹ eller pleurit² samt 3 fall med kavernbildning. Beredningen framhåller, att endast en mindre del av de fall, vilka betecknats som pågående, vore smittoförande vid varje särskilt tillfälle. Risk funnes dock för att jämväl de icke smittoförande tuberkulosfallen i viss utsträckning senare kunde orsaka nedsmittning av omgivningen. Med anledning härav hade de redovisats såsom pågående fall. Under rubrikerna pågående fall hade även upptagits fall, som veterligen lidit av tuberkulos men som av en eller annan anledning icke blivit skärmbildsundersökta. Summan av nämnda grupper syntes därför rätt väl motsvara det verkliga antalet tuberkulosfall vid undersökningstillfället.

Beredningen anför vidare följande beträffande ifrågavarande undersökning:

Totala antalet av pågående eller ej säkert läkta fall av lungtuberkulos resp. enbart hilustuberkulos eller pleurit samt av kavernbildning uppgår till 1 381 eller 5,3 % av hela antalet undersökta. Då tuberkulosen är förhållandevis mindre utbredd bland personalen än bland patienterna, är procenttalet för patienternas del större än det nu angivna.

En viss könsolikhet framträder. Borträknas Ryhovs, S:t Olofs, S:t Sigfrids och Salberga sjukhus, där uppdelning på skilda kön ej gjorts, finner man nämligen, att pågående eller ej säkert läkt tuberkulos påvisats hos 748 män (6,3 %) men endast hos 554 kvinnor (4,9 %).

Antalet tuberkulosfall vid de olika sjukhusen varierar avsevärt. Detsamma gäller den relativa frekvensen. Förhållandet mellan antalet undersökta personer och antalet pågående eller ej säkert läkta fall av tuberkulos vid de olika sjukhusen framgår av följande procenttal:

¹ Hilustuberkulos = tuberkulos i lymfkörtlarna vid lungroten, en lindrigare form av tuberkulos, som ej medför smittorisk för omgivningen.

² Pleurit = tuberkulos lungsäcksinflammation (vatten i lungsäcken), ej smittsam i denna form men sjukdomen medför för många patienter senare lungtuberkulos, oftast inom de första fem åren.

Psykiatriska sjukhuset	2,7	S:t Jörgen	2,9
Ulleråker	4,7	Restad	4,8
S:ta Anna	13,2	Källshagen	6,4
Sundby	5,5	Marieberg	9,0
Birgitta	6,4	Västra Mark	8,2
Ryhov	2,4	Salberga	1,3
S:t Sigfrid	4,0	Säter	3,9
S:ta Gertrud	5,9	Gådeå	10,4
S:t Olof	2,0	Sidsjön	3,7
S:t Lars	7,3	Frösö	5,7
Vipeholm	2,9	Umedalen	4,9
S:ta Maria	3,2	Furunäset	9,2

De sjukhus, vid vilka röntgenanläggning finnes, synas i fråga om tuberkulosfrekvens icke påfallande skilja sig från genomsnittet.

I det undersökta sinnessjukhusklientelet ingå även sinnesslöa. Tre sinnessjukhus, Västra Marks, Salberga och Vipeholms sjukhus, äro nämligen helt belagda med sinnesslöa och dessutom utgöres en del av patienterna vid Källshagens sjukhus av sinnesslöa. Frekvensen av pågående eller ej säkert läkt tuberkulos vid de tre förstnämnda sjukhusen är 3,3 %, således en lägre siffra än medeltalet för hela materialet.

Beredningen framhåller vidare, att tuberkulosens allmänna tillbakagång inom landet återspeglades även för sinnessjukhusens vidkommande. Detta förhållande belystes av följande uppgifter om antalet dödsfall i tuberkulos på statliga och kommunala sinnessjukhus jämfört med motsvarande uppgifter för befolkningen i allmänhet.

År	Befolkningen i allmänhet			Patienter på sinnessjukhusen			
	Summa avlidna	Avlidna i lungtbc		Antal intagna	Summa avlidna	Avlidna i lungtbc	
		Antal	%			Antal	%
1930	71 790	6 294	8,77	15 861	763	182	23,9
1940	72 748	3 803	5,23	24 040	1 219	198	16,2
1946	70 404	ca 3 100	4,4	27 364	1 665	191	11,5

Förekomsten av tuberkulos på landstingens sinnesslöanstalter.

I fråga om tuberkulosvården för de sinnesslöa erinrar beredningen om att 1941 års riksdag (skr. nr 278) i anledning av en motion i ämnet (II:105) anhållit, att Kungl. Maj:t efter den ytterligare utredning, som kunde befinnas erforderlig, måtte till prövning upptaga frågan om lämpligaste sättet att ordna vården för sinnesslöa med smittsam tuberkulos. Genom beslut den 26 september 1941 hade Kungl. Maj:t uppdragit åt medicinalstyrelsen att verkställa den av riksdagen begärda prövningen samt inkomma med det förslag, vartill denna kunde föranleda. I samband med förarbetena till tioårsplanen hade styrelsen i anledning härav verkställt vissa undersökningar, vilka dock icke hittills föranlett något förslag från styrelsens sida.

Beredningen meddelar vidare, att för att utröna nuläget i fråga om tuberkulosfrekvensen bland sådana sinnesslöa, som vårdades på landstingens sinnesslöanstalter, genom nationalföreningens mot tuberkulos förmedling klientelet på nio sinnesslöanstalter undersökts genom skärmbild under år 1948. Anstalterna hade utvalts med hänsyn till praktiska synpunkter, d. v. s. närhet till centraldispensär. Från ytterligare fem anstalter hade uppgifter lämnats över resultaten av skärmbildsundersökning, som utförts år 1947.

Dessa undersökningar ha enligt beredningen omfattat sammanlagt 2 193 sinnesslöa, varav 1 333 obildbara och 860 bildbara. I fråga om de obildbara hade påträffats 33 säkert läkta fall av tuberkulos, medan det i 17 fall varit osäkert, om patologiska förändringar föreläge. Vidare hade påträffats 35 pågående eller ej säkert läkta fall av lungtuberkulos och 2 pågående eller ej säkert läkta fall med enbart hilustuberkulos eller pleurit. Beträffande de bildbara vore motsvarande siffror resp. 21, 2, 4 och 1.

I anslutning till dessa siffror yttrar beredningen följande:

Tuberkulosfrekvensen på sinnesslöanstalterna visar sig genomgående vara betydligt lägre än på sinnessjukhusen. I hela materialet har pågående eller ej säkert läkt tuberkulos påvisats hos endast 1,92 %. Bland obildbara sinnesslöa är frekvensen väsentligt högre än bland bildbara: 2,78 % mot 0,58 %. Med hänsyn till att det föreliggande materialet är relativt litet torde det ej vara möjligt att avgöra, om detta förhållande är allmängiltigt eller ej. Det synes à priori rimligt, att tuberkulosfrekvensen på sinnesslöanstalter skall vara relativt låg, då klientelet lever i en särskilt skyddad miljö, men å andra sidan kan ett fall av smittförande tuberkulos på en dylik anstalt givetvis lätt orsaka en tillfällig ökning av tuberkulosfallen på någon enstaka anstalt.

Sinnessjukvårdsberedningens synpunkter och förslag.

Beredningen anser för egen del nödvändigt, att sinnessjukhusens tuberkulösa patienter sammanföras till särskilda tuberkulosavdelningar med större möjligheter till isolering och vård än vad f. n. vore fallet. Beredningen yttrar härom följande:

Av verkställda undersökningar har framgått, att patienterna vid sinnessjukhusen i betydligt större omfattning än befolkningen i övrigt äro behäftade med tuberkulos. Här må endast erinras om att tuberkulosfrekvensen vid de statliga sinnessjukhusen uppgår till i genomsnitt 5,3 % (för patienter och personal tillsammans), medan motsvarande siffra för befolkningen i de län, som 1947—1948 genomgått allmän skärmbildsundersökning (Södermanland och Östergötland), stannar vid 2,59 resp. 3,02 %. Visserligen intaga dessa län i tuberkulohänseende en relativt gynnad ställning i förhållande till riket i dess helhet, men detta kan dock icke förklara den stora skillnad i tuberkulosfrekvensen, som nyss angivits. Det kan även anses konstaterat, att sinnessjukhusens patienter i stor utsträckning insjukna i tuberkulos efter intagning på sinnessjukhusen. Dessa förhållanden understryka nödvändigheten av att tuberkulösa patienter sammanföras till särskilda tuberkulosavdelningar med större möjligheter till isolering och vård än vad f. n. är fallet.

I anslutning till de speciella tuberkulosundersökningar, som bedrivits vid Beckomberga sjukhus, betonar utredningen vidare angelägenheten av att en

rutinmässig och fortlöpande tuberkuloskontroll vid alla sinnessjukhus kommer till stånd. En dylik kontroll syntes, efter hand som sinnessjukhusen försåges med röntgeninstrumentarium, kunna utan svårighet ordnas genom samarbete med vederbörande centraldispensär. Därest särskilda avdelningar inrättades för tuberkulosfall, komme givetvis ifrågavarande kontroll att i hög grad underlättas och effektiviseras.

I fråga om det erforderliga antalet vårdplatser på särskilda tuberkulosavdelningar för sinnessjuka anför beredningen följande:

Att enbart med ledning av skärmbildsundersökningarnas resultat bedöma behovet av speciell tuberkulosvård är icke möjligt, helst som undersökningarna icke varit särskilt inriktade på att klarlägga sambandet mellan tuberkulosen och de olika slagen av sinnessjukdomar. Så mycket torde dock med säkerhet kunna sägas, att samtliga de patienter, hos vilka pågående eller ej säkert läkt tuberkulos påvisats vid dessa undersökningar, i varje fall äro i behov av att stå under tuberkulosspecialists kontroll.

Vid beräkandet av det erforderliga antalet vårdplatser synes man tills vidare böra utgå från att samma indikationer skola tillämpas, som gälla för psykiskt friska patienters intagning på tuberkulosjukvårdsanstalt. Tuberkulosavdelningarna vid sinnessjukhusen komma följaktligen att beläggas icke enbart med smittförande tuberkulossjuka utan också med icke smittförande patienter, lidande av aktiv lung- och hiluskörteltuberkulos eller pleurit.

Det synes rimligt att antaga, att i dagens läge åtminstone 4 % av sinnessjukhusens klientel äro i behov av vård på särskild tuberkulosavdelning. Tuberkulosfrekvensen bland befolkningen över huvud är emellertid stadd på tillbakagång och man torde därför ha rätt att räkna med att även bland de sinnessjuka antalet sjukdomsfall så småningom skall avtaga, särskilt om rutinmässig tuberkuloskontroll av sinnessjukhusens hela klientel kommer till stånd. Därtill kommer att ifrågavarande patientkategori redan står under kontinuerlig läkaruppsikt på sjukhus. Fall med osäker aktivitet synas därför kunna vårdas på vanlig sinnessjukavdelning med mindre risk för tuberkulosens uppblåsande än vad som gäller för dispensärklientelet utanför sjukhus. Resultatet av de vid Beckomberga sjukhus bedrivna undersökningarna synes dock påkalla försiktighet vid bedömandet av utsikterna för tuberkulosfrekvensens avtagande inom vissa grupper sinnessjuka, främst de schizofrena.

Med hänsyn till det anförda har beredningen ansett sig böra räkna med att vårdplatser på särskilda tuberkulosavdelningar böra finnas för minst 3 % av den del av de statliga sinnessjukhusens klientel, som icke består av sinnesslöa. Härvid måste givetvis beaktas det ökade platsbehovet för sinnessjuka, som beräknas föreligga inom den närmaste tioårsperioden. Visst utrymme torde ävenledes böra beräknas för tuberkulosfall bland de lättskötta sinnessjuka, som nu handhas av landstingen. Med dessa utgångspunkter synes det totala platsbehovet för tuberkulösa sinnessjuka böra uppskattas till minst 700 vårdplatser. Å andra sidan torde åtminstone några av de befintliga tuberkulosavdelningarna, närmast de vid S:ta Maria och Sidsjöns sjukhus om sammanlagt ca 125 platser, under avsevärd tid framåt kunna användas för ändamålet, även om de icke inrymma de differentieringsmöjligheter, som beredningen finner önskvärda. Behovet av nya tuberkulosplatser för sinnessjuka synes därför kunna tills vidare begränsas till 575 à 600 vårdplatser.

Beredningen har vid sina beräkningar av vårdplatsbehovet för tuberkulösa sinnessjuka utgått från antalet platser på statens sinnessjukhus, avsedda för sinnessjuka, under år 1946, vilket enligt beredningen utgjorde 16 887, samt

vidare räknat med ett ytterligare platsbehov för sinnessjuka enligt medicinalstyrelsens tioårsplan av 5 565 platser. Beräknat efter 3 % av summan av dessa siffror skulle enligt beredningen tuberkulosplatsbehovet för sinnessjuka uppgå till 673 platser.

Vad beträffar tuberkulosvården för de sinnesslöa framhåller beredningen, att den i det föregående omnämnda undersökningen visserligen omfattade endast ett begränsat antal sinnesslöa. Orsaken till den påfallande skillnaden mellan bildbara och icke bildbara hade icke heller närmare utvecklats. Resultatet syntes dock tillåta slutsatsen, att tuberkulosfrekvensen bland sinnesslöanstalternas klientel vore avsevärt lägre än bland de i egentlig mening sinnessjuka. Man syntes därför kunna begränsa sig till att utbygga vårdplatser för 1 % av sinnesslöklientelet. Beredningen ansåge det vara en rationell och angelägen åtgärd, att staten befriade landstingens och enskilda sinnesslöanstalter från de där vårdade tuberkulosfallen. Från dessa utgångspunkter och om hänsyn jämväl toges till nuvarande antalet exspektanter skulle erfordras omkring 120 vårdplatser för tuberkulösa sinnesslöa.

Vid sina beräkningar av vårdplatsbehovet för de tuberkulösa sinnesslöa har beredningen utgått från platsantalet för sinnesslöa år 1946, vilket enligt beredningen utgjorde 10 637 (varav på statens sinnessjukhus 1 779, på landstingens anstalter 4 722 och på enskilda anstalter 4 136). Härutöver har beredningen räknat med ett ytterligare platsbehov, beräknat enligt antalet år 1946 anmälda men ej intagna fall, av 1 267 platser. Tuberkulosplatsbehovet för sinnesslöa skulle alltså, beräknat efter 1 % av $(10\,637 + 1\,267)$ 11 904 platser, uppgå till 119.

I fråga om tuberkulosavdelningarnas storlek och det erforderliga antalet avdelningar yttrar beredningen följande:

Den speciella tuberkulosvården för hithörande klientel förutsättes komma att meddelas av på orten stationerade sanatorie- eller centraldispensärläkare. Med hänsyn bl. a. till dessa läkares redan nu i allmänhet dryga arbetsböroda är det önskvärt, att avdelningarna icke göras alltför stora. Å andra sidan finnes icke tillgång till tuberkulosläkare på eller i närheten av alla de orter, där sinnessjukhusen nu äro belägna. Vidare måste avdelningarna vara av viss storlek för att erforderliga differentieringsmöjligheter och rationella driftsynpunkter skola kunna tillgodoses. Från dessa utgångspunkter och under beaktande av att tuberkulosklientelet i betydande omfattning utgöres av kroniska fall har beredningen kommit till den uppfattningen, att en tuberkulosavdelning inom sinnessjukvården bör bestå av fyra vårdavdelningar om vardera högst 30 platser, en orolig och en lugn för vardera könet. Detta innebär att för de *sinnessjuka* skulle erfordras fem nya tuberkulosavdelningar, inrymmande sammanlagt högst $(5 \times 4 \times 30)$ 600 vårdplatser. Då tuberkulösa *sinnesslöa* icke utan avsevärd olägenhet kunna vårdas på samma avdelning som de sinnessjuka, torde härutöver en tuberkulosavdelning om 120 platser böra anordnas för sinnesslöa.

Ett godtagande av detta principförslag medför, att tuberkulospatienterna ofta komma att vårdas långt från sin hemort. Enligt beredningens mening kan emellertid denna olägenhet icke undvikas, om en tillfredsställande differentiering och specialistkontrollerad vård av tuberkulosklientelet skall kunna åvägbringas. Att märka är för övrigt, att vistelsen å tuberkulosavdelning i regel

torde bli av relativt kort varaktighet i förhållande till vederbörandes hela vårdtid.

Beredningen erinrar i detta sammanhang vidare om att den rådande stora överbeläggningen vid flertalet sinnessjukhus hade till följd, att sådana vårdavdelningar, vilka avsåges bliva föremål för ombyggnad, icke kunde frigöras från patienter, förrän ett antal nya vårdplatser tillkommit. Det vore även ur denna synpunkt synnerligen angeläget, att paviljongerna för tuberkulospatienter snarast uppfördes. Härigenom skulle nämligen de vårdpaviljonger kunna frigöras, vilka i första hand tänktes bliva föremål för ombyggnad vid sinnessjukhusen, och man skulle kunna undgå att tillgripa alternativet med uppförande av provisoriska baracker för evakuering. Detta skulle kunna åstadkommas på så sätt, att tuberkulösa patienter överfördes till de nyuppförda tuberkulospaviljongerna och de fria platser, som härigenom uppkomme, fylldes med patienter från de avdelningar, där ombyggnad vore avsedd att äga rum. Givetvis förutsatte detta en viss omplacering av patienter mellan olika sjukhus men denna olägenhet syntes dock böra stå tillbaka för de väsentliga praktiska fördelar, som vunnes.

Vad angår tuberkulosavdelningarnas förläggning yttrar beredningen följande:

Vid de nya tuberkulosavdelningarnas förläggning måste i första hand hänsyn tagas till att tuberkulosspecialist finnes tillgänglig i sjukhusets närhet. Ur denna synpunkt torde för de sinnessjukas del Ulleråkers, S:t Sigfrids, S:t Lars, S:t Jörgens, Restads, Säters, Frösö och Umedalens sjukhus företrädesvis kunna ifrågakomma. Vid valet mellan dessa sjukhus måste emellertid även andra synpunkter beaktas, vilka icke helt kunna överblickas, förrän beredningen slutfört sin översyn av sinnessjukvårdsorganisationen i övrigt. Så långt synas dock hithörande spörsmål vara klarlagda, att en tuberkulosavdelning lämpligen bör förläggas till vart och ett av Ulleråkers och Umedalens sjukhus, den senare avdelningen avsedd för övre Norrland. Härvid har beredningen utgått från att en under uppförande varande mindre avdelning för tuberkulösa vid Furunäsets sjukhus skall användas för andra sinnessjuka, när tuberkulosfrekvensens nedgång så medgiver. Den för sinnesslöa avsedda tuberkulosavdelningen torde böra förläggas till Vipeholms eller kanske ännu hellre till Källshagens sjukhus, om detta helt avdelas för sinnesslövårdens räkning. Med hänsyn till nuvarande begränsade byggnadsmöjligheter torde ett ställningstagande till förläggningsfrågan i vidare mån än vad som nyss angivits icke heller nu erfordras. Som en första etapp torde lämpligen böra uppföras tuberkulosavdelningarna vid Ulleråkers och Umedalens sjukhus, där behovet av dylika paviljonger bedömts som särskilt angeläget. Enär tuberkulosvårdplatserna indirekt även tillgodose behovet av evakueringsutrymmen för ombyggnadsarbeten, synas de böra tilldelas viss förtur inom sinnessjukvårdens byggnadsprogram.

Vid vart och ett av sist nämnda sjukhus räknar beredningen med att vårdplatserna sammanföras till två paviljonger, en för kvinnliga och en för manliga patienter. Varje paviljong skulle inrymma två vårdavdelningar om vardera högst 30 platser, en för oroliga patienter, förlagd till bottenvåningen, och en för lugna patienter, förlagd till övervåningen. Med hänsyn till önsk-

vårdheten av att kunna differentiera patienterna i så stor utsträckning som möjligt tänktes varje vårdavdelning utförd såsom en dubbelavdelning. Härmed avsåges, att varje avdelning om 30 platser skulle uppdelas i två mindre enheter, vardera omfattande sju enkelrum och två 4-patientrum samt dagrum, arbetsrum, matrum, kök och liggveranda. Expeditions- och behandlingsrum, bad, sköljrum, förråd, personalrum, besöksrum och rum för patientkläder, vilka utrymmen tänktes gemensamma för de båda enheterna, vore förlagda mellan dessa invid paviljongens hiss och huvudtrappa. Vårdavdelningarna anslöte sig beträffande utformningen i övrigt huvudsakligen till de principer, som statens sjukhusutredning föreslagit i sitt den 5 juni 1948 framlagda betänkande. Skulle avdelningarna framdeles icke erfordras för sitt ursprungliga ändamål, avsåges de kunna tagas i anspråk som akutavdelningar för icke tuberkulöst klientel.

Vad angår kostnaderna för en paviljong av ifrågavarande storlek anför beredningen, att dessa enligt preliminära beräkningar uppskattats till 1 000 000 kronor eller alltså för en hel tuberkulosavdelning 2 000 000 kronor. Härtill komme kostnaden för yttre ledningar samt för den komplettering och utökning, som i vissa fall kunde befinnas erforderlig beträffande panncentral m. m. I nyss angivna byggnadskostnad inginge icke heller sådana merkostnader, som kunde uppstå vid annat än normala grundförhållanden.

Avslutningsvis framhåller beredningen, att det enligt dess mening vore angeläget, att riksdagen snarast möjligt bereddes tillfälle att taga ställning till de riktlinjer för tuberkulosvårdens utbyggande för sinnessjuka och sinnesslöa, som beredningen uppdragit. Härjämte ansåge beredningen det i hög grad önskvärt, att medel redan under nästa budgetår ställdes till förfogande för påbörjande av tuberkulosavdelningarna vid Ulleråkers och Umedalens sjukhus.

Yttranden.

Sinnessjukvårdsberedningens förslag om anordnande vid vissa sinnessjukhus av särskilda avdelningar för tuberkulösa sinnessjuka och sinnesslöa har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i praktiskt taget samtliga avgivna yttranden.

Medicinalstyrelsen förklarar sig sålunda med största tillfredsställelse hälsa förslaget att skapa nya specialplatser för att i samarbete med närbeläget sanatorium eller centraldispensär åstadkomma möjligheter till en rationell vård av tuberkulöst sjuka patienter inom sinnesslövärderna och den statliga sinnessjukvården.

Styrelsen har ej heller något att erinra vare sig mot att tuberkulospaviljonger först skulle uppföras vid Ulleråkers och Umedalens sjukhus eller mot förläggningen av övriga planerade paviljonger. Beträffande alternativet Vipeholms sjukhus i Lund eller Källshagens sjukhus i Vänersborg såsom förläggningsplats för tuberkulosvården för de sinnesslöa anser styrelsen dock, att Källshagens sjukhus vore det lämpligare med hänsyn till dess mera centrala

läge inom landet. Vid sistnämnda sjukhus syntes även tomtutrymmet vara rikligare.

Styrelsen framhåller vidare, att förhandenvaro av tuberkulos hos sinnesslöa vore en så svår komplikation i vårdavseende, att sådana patienter borde hänföras till det svårskötta klientel, vars vård staten påtagit sig. Styrelsen ville därför livligt tillstyrka förslaget, att staten skulle övertaga vården av de på landstingens och på enskilda sinnesslöanstalter vårdade tuberkulospatienterna. Med hänsyn till önskvärheten av att ordnandet av vården för sinnesslöa, som lede av tuberkulos, icke skötes allt för långt fram i tiden, föreslår styrelsen, att tuberkulospaviljongen vid Källshagens sjukhus i byggnadsprogrammet måtte komma näst efter dem, som nu komme att underställas riksdagens prövning.

Styrelsen säger sig vidare ha haft tillfälle att under hand taga del av utarbetade skissritningar till de föreslagna avdelningarna och finner dessa väl ägnade att läggas till grund för definitiva ritningar. Ur vårdsynpunkt ansåge styrelsen det särskilt värdefullt, att icke större salar än för fyra patienter planerats.

Styrelsen understryker härjämte nödvändigheten av att de statliga sinnessjukhusens förseende med röntgenanordningar påskyndades och icke gjordes beroende av den allmänna översyn av de statliga sinnessjukhusens materiella resurser, som ankomme på sinnessjukvårdsberedningen. Vidare anser styrelsen önskvärt, att en ny allmän genomgång av patientmaterialet och personalen på de statliga sinnessjukhusen företoges, innan den allmänna tuberkuloskontrollen av hela befolkningen hunnit genomföras.

Så gott som samtliga *sjukhusdirektioner* ha tillstyrkt eller lämnat beredningens förslag utan erinran.

Några direktions framhålla, att en centralisering av tuberkulospatienterna till vissa sinnessjukhus komme att medföra den nackdelen, att dessa komme att vårdas långt från sin hemort, men anse denna olägenhet till fullo uppvägas av den tillfredsställande och specialistkontrollerade vård, som patienterna komme att erhålla. Från flera håll framhålles vidare, att en förutsättning för att uppnå det med beredningens förslag avsedda syftet vore, att en rutinmässig och fortlöpande tuberkuloskontroll komme till stånd och att sjukhusen försåges med härför nödig utrustning i fråga om personal och apparatur.

En direktions ifrågasätter, om icke något sjukhus i västra eller södra delen av mellersta Sverige bort givas företräde framför Umedalens sjukhus till första byggnadsetappen.

Av en annan direktions framhålles, att särskilda avdelningar för vård av tuberkulösa sinnessjuka även i fortsättningen borde finnas vid varje sinnessjukhus. Utöver dessa lokala tuberkulosavdelningar erfordrades ett par tuberkulosanstalter av det slag sinnessjukvårdsberedningen föreslagit. Dessa borde reserveras för tuberkulospatienter, som vore i behov av en mera aktiv terapi, som fordrade specialutbildade läkare. Att helt koncentrera vården av de tuberkulösa sinnessjuka till sådana anstalter syntes icke vara nödvändigt.

En direktion anser, att för vård å centralt tuberkulossjukhus i första hand borde ifrågakomma aktiva fall, som vore tillgängliga för speciell terapi, säkra fall av pågående lungtuberkulos med smittorisk samt enstaka, icke säkert pågående fall av tuberkulos hos oroliga och dementa patienter, där de psykiska symptomen försvårade erforderliga kontrollundersökningar. Under sådana förhållanden syntes antalet erforderliga vårdplatser uppskattningsvis kunna begränsas till hälften av det av beredningen beräknade antalet, d. v. s. två nya sjukhus av den av beredningen föreslagna typen.

Slutligen har en direktion framhållit, att det med hänsyn till förhållandena vid vederbörande sjukhus icke kunde anses vara särskilt angeläget att anordna särskilda avdelningar för vård av tuberkulösa patienter, utan att det syntes vara viktigare, att de härför beräknade kostnaderna lades ner på en utökning av antalet vårdplatser för sinnessjuka samt på en förbättring av vårdmöjligheterna vid sinnessjukhusen. Om särskilda tuberkulosavdelningar skulle inrättas, syntes dessa böra inskränkas till att avse dels prognostiskt gynnsamma fall, som under nuvarande förhållanden ej kunde få sanatoriemässig vård, och dels svårskötta fall, som ur smittospridningssynpunkt vore svåra att på ett tillfredsställande sätt isolera.

Byggnadsstyrelsen har ansett, att den till 1 000 000 kronor angivna kostnaden för uppförandet av en tuberkulospaviljong kunde godtagas. Styrelsen understryker dock vad sinnessjukvårdsberedningen anfört om, att i nämnda belopp icke inginge kostnaderna för yttre ledningar samt för den mindre komplettering, som i vissa fall kunde befinnas nödvändig beträffande befintlig panncentral m. m., ävensom för de ytterligare grundläggningsarbeten, vilka kunde erfordras i de fall, då undergrunden vore av dålig beskaffenhet. Omfattningen av dylika arbeten kunde på nuvarande stadium icke närmare förutses.

1946 års sinnesslövärdsutredning framhåller, att sinnessjukvårdsberedningens förslag om sammanförande av tuberkulösa sinnesslöa till en tuberkulosavdelning med 120 platser, förlagd till statligt sjukhus, i princip anslöte sig till utredningens uppfattning, att komplicerade och svårskötta fall av sinnesslöhet borde omhändertagas på statliga anstalter, där en differentiering av vården lättare kunde åstadkommas. Utredningen hade därför intet att erinra mot det framlagda principförslaget.

Beträffande förslagets detaljer framhåller utredningen, att beräkningen av vårdplatsbehovet för tuberkulösa sinnesslöa syntes grunda sig på ett beräknat platsbehov inom sinnesslövärdens, som med omkring 1 200 platser understeg vad utredningen med utgångspunkt från sin inventering den 1 januari 1947 funnit sig böra räkna med. Därest utredningens material lades till grund för beräkningen av vårdplatsbehovet för tuberkulösa sinnesslöa, syntes man sålunda böra räkna med ett platsbehov av omkring 130. Sinnessjukvårdsberedningen hade vidare föreslagit, att samtliga tuberkulösa sinnesslöa skulle beredas vård på en enda avdelning. Då platsbehovet sålunda syntes komma att bli något större än det av beredningen beräknade, ifrågasätter utredningen, om icke två avdelningar om vardera 65 platser borde anordnas

för tuberkulösa sinnesslöa. Utöver förbättrade vårdförhållanden skulle härigenom även den fördelen kunna vinnas, att patienterna icke komme att vårdas så långt från hemorten, som bleve fallet om samtliga tuberkulösa sinnesslöa sammanfördes till en enda avdelning.

Svenska landstingsförbundet anför, att den höga tuberkulosfrekvensen bland de å sinnessjukhus intagna även enligt förbundets mening gjorde det till en angelägen uppgift, att tillfredsställande vårdmöjligheter för dessa tuberkulösa tillskapades. Naturligt syntes vara, att man i samband därmed även sökte bereda vård åt de tuberkulösa, som funnes intagna å sinnesslöanstalter, vare sig dessa tillhörde staten, landstingen eller enskilda. Mot det sätt, på vilket beredningen tänkt sig lösningen av förevarande vårdfråga, hade förbundet intet att erinra.

Även *svenska stadsförbundet* och *svenska sanatorieläkarföreningen* ha tillstyrkt sinnessjukvårdsberedningens förslag.

Svenska psykiatriska föreningen betecknar det som upprörande, att, som nu på en del sinnessjukhus måste ske, smittosamma tuberkulösa vårdades på stora avdelningar tillsammans med icke tuberkulösa patienter, varvid en effektiv isolering ofta omöjliggjordes och vidtagna åtgärder mot smittans spridning bleve mer eller mindre illusoriska. Därför vore sinnessjukvårdsberedningens initiativ att hälsa med den största tillfredsställelse. Föreningen framhåller vidare, att vid paviljongernas placering inom sjukhusområdena hänsyn borde tagas till deras eventuella framtida användning för andra vårduppgifter. Det syntes ej innebära någon överdriven optimism, om man antog, att den intensifierade och rationaliserade tuberkulosvården i sinnessjukvården komme att medföra en minskning av tuberkulosens förekomst inom sinnessjukhusen, varigenom de nu planerade paviljongerna kunde frigöras och då bliva ett välkommet tillskott till sjukhusens vårdplatsbestånd.

Departementschefen. Av den redogörelse, som statens sinnessjukvårdsberedning lämnat för nuvarande åtgärder för vården av de tuberkulösa patienterna vid de statliga sinnessjukhusen, framgår, att denna icke är tillfredsställande ordnad. Endast vid ett sjukhus finnas sålunda särskilda fristående paviljonger för vård av tuberkulospatienter. Vid några sjukhus finnas för ändamålet särskilt inrättade avdelningar, som dock äro belägna i byggnader, där även andra avdelningar äro inrymda. Vid övriga sjukhus ha de tuberkulösa, där så visat sig möjligt, sammanförts till särskilda avdelningar utan att dock några speciella anordningar vidtagits för tuberkulosvården eller för isolering av de tuberkulösa från andra patienter.

Av de uppgifter, som beredningen lämnat, framgår vidare, att patienterna vid sinnessjukhusen lida av tuberkulos i väsentligt större omfattning än befolkningen i övrigt. Beredningen anser vidare konstaterat, att sinnessjukhusens patienter i stor utsträckning insjukna i tuberkulos efter intagning på sinnessjukhusen.

Med hänsyn till nu nämnda omständigheter anser jag i likhet med bered-

ningen angeläget, att åtgärder snarast vidtagas för att åstadkomma bättre möjligheter att isolera de tuberkulösa patienterna och bereda dem möjlighet att komma under behandling av tuberkulosspecialist.

Beredningens förslag om anordnande vid vissa sinnessjukhus av ett antal särskilda tuberkulosavdelningar, där den speciella tuberkulosvården skulle handhas av på vederbörande ort stationerade sanatorie- eller centraldispensärläkare, synes mig vara väl ägnat att uppfylla de nyss nämnda önskemålen. Jag kan därför giva min fulla anslutning till förslaget. Jag är därvid väl medveten om att ett realiserande av förslaget kommer att medföra, att patienterna ofta komma att vårdas långt från sin hemort. Denna olägenhet måste dock anses mer än väl uppvägd av de fördelar i form av tillfredsställande isoleeringsmöjligheter och specialistkontrollerad vård av patienterna, som vinnas, om man godtagger beredningens förslag.

Jag är även ense med beredningen om att staten bör befria landstingens och enskilda sinnesslöanstalter från de där vårdade tuberkulosfallen. Såsom medicinalstyrelsen påpekat måste nämligen förhandenvaron av tuberkulos hos sinnesslöa betraktas som en så svår komplikation i vårdavseende, att sådana patienter böra hänföras till det svårskötta sinnesslöklientel, vars vård staten redan påtagit sig.

I fråga om de indikationer, som böra gälla för intagning av sinnessjuk eller sinnesslö på särskild tuberkulosavdelning, ansluter jag mig till beredningens förslag. I dessa fall torde alltså böra tillämpas samma indikationer, som gälla för psykiskt friska patienters intagning på tuberkulossjukvårdsanstalt.

Vad angår det erforderliga antalet vårdplatser för tuberkulösa sinnessjuka och sinnesslöa torde beredningens beräkningar, vilka synas försiktigt hållna, kunna godtagas. Jag räknar sålunda med ett behov av nya tuberkulosplatser för sinnessjuka av i runt tal 600 och för sinnesslöa i runt tal 120 platser.

Ej heller mot beredningens förslag rörande storleken av de särskilda tuberkulosavdelningarna synes något vara att invända. Varje avdelning torde alltså böra omfatta 120 platser. I enlighet härmed skulle erfordras fem avdelningar för sinnessjuka och en avdelning för sinnesslöa.

I fråga om avdelningarnas förläggning delar jag utredningens uppfattning, att Ulleråkers och Umedalens sjukhus i första hand böra komma i fråga. Jag föreslår därför, att beslut nu fattas om anordnande av en sådan avdelning vid vart och ett av dessa sjukhus.

Beträffande den närmare utformningen av de nya avdelningarna vid Ulleråkers och Umedalens sjukhus torde, såsom beredningen föreslagit, varje avdelning böra omfatta två paviljonger, en för manliga och en för kvinnliga patienter, envar med två vårdavdelningar om vardera 30 platser. Ej heller i övrigt har jag något att erinra mot vad beredningen föreslagit i fråga om avdelningarnas utformning.

Kostnaderna för en paviljong av nu föreslagen typ och storlek ha av beredningen beräknats till 1 000 000 kronor eller för en hel tuberkulosavdelning 2 000 000 kronor. Denna beräkning torde kunna godtagas. Såsom beredningen

framhållit och ytterligare understrukits av byggnadsstyrelsen ingå emellertid icke i dessa belopp kostnaderna för yttre ledningar, för eventuellt erforderlig komplettering av panncentral m. m. vid vederbörande sjukhus och för eventuellt nödvändiga särskilda grundläggningsarbeten. Dessa kostnader äro nämligen f. n. ej möjliga att överblicka.

För att påbörja de båda av mig förordade tuberkulosavdelningarna synes för nästa budgetår ett sammanlagt belopp av 1 000 000 kronor böra ställas till förfogande, varav för Ulleråkers sjukhus 600 000 kronor och för Umedalens sjukhus 400 000 kronor. Under rubriken renoveringsarbeten vid Ulleråkers sjukhus förordar jag i det följande (s. 30), att för tuberkulosavdelningen vid detta sjukhus få tagas i anspråk 300 000 kronor av förefintlig behållning å de medel, som tidigare anvisats för andra etappen av renoveringsarbetena vid sjukhuset. Vid bifall härtill kan medelsbehovet för nästa budgetår för tuberkulosavdelningen vid detta sjukhus begränsas till 300 000 kronor.

I enlighet härmed föreslår jag, att för nästa budgetår för de båda tuberkulosavdelningarna anvisas (300 000 + 400 000) 700 000 kronor.

Renovering och tillbyggnad av Mariebergs sjukhus.

Med bifall till av Kungl. Maj:t i propositionen nr 84 till 1944 års riksdag framlagt förslag beslöt riksdagen (skr. 422), att vid Mariebergs sjukhus i Kristinehamn skulle verkställas om- och nybyggnadsarbeten m. m. för en beräknad kostnad av högst 2 550 000 kronor. För denna första etapp av byggnadsarbetena vid sjukhuset, för vilken närmare redogöres i nyssnämnda proposition och som sedermera utvidgats i vissa hänseenden, ha av 1941, 1945, 1946 och 1948 års riksdagar anvisats (1 000 000 + 1 000 000 + 597 200 + 487 800) 3 085 000 kronor. De till denna etapp hörande arbetena äro numera i det närmaste slutförda.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 177 till 1946 års riksdag beslöt vidare riksdagen (skr. nr 209), att vid sjukhuset skulle såsom en andra etapp verkställas om- och nybyggnadsarbeten för en beräknad kostnad av högst 1 235 000 kronor. Dessa arbeten avsågo ombyggnad av paviljongerna 5 och 6 samt 8 och 9, utvändiga arbeten m. m. för dessa byggnader, ombyggnad av arbetspaviljong 10, ombyggnad av öppendörrpaviljong 11 för män, ombyggnad av öppendörrpaviljong 12 för kvinnor, utvändiga arbeten och diverse för sistnämnda tre byggnader ävensom nybyggnad av bostadshus för två läkare. Vidare fattades vid 1946 års riksdag beslut om uppförande av en maskinistbostad för en beräknad kostnad av 55 000 kronor. För de sålunda nämnda arbetena anvisades av 1946 och 1947 års riksdagar (555 000 + 500 000) 1 055 000 kronor. Av arbetena i fråga ha hittills utförts endast bostadshuset för läkare och maskinistbostaden, vilka tillsammans dragit en kostnad av 177 000 kronor.

På förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 244 till 1947 års riksdag beslöt riksdagen ytterligare (skr. nr 352), att vid sjukhuset skulle såsom

en tredje etapp verkställas om- och nybyggnadsarbeten för en beräknad kostnad av högst 2 250 000 kronor. I denna etapp skulle ingå följande arbeten, nämligen uppförande av nytt ångpannehus jämte utvändiga arbeten och diverse för denna byggnad, anordnande av uppsyningsmansbostad, ombyggnad av paviljong 15 jämte utvändiga arbeten och diverse för denna byggnad, ombyggnad av paviljong 13, ombyggnad av paviljong 14, omändringar av personalbostadshus och samlingssal m. m., planeringar kring byggnader, anordnande av promenadgårdstängsel ävensom återstående utvändiga arbeten. För denna etapp anvisades av 1947 års riksdag 600 000 kronor.

Slutligen beslöt 1948 års riksdag (skr. nr 235) på därom av Kungl. Maj:t i propositionen nr 185 framlagt förslag, att vid sjukhuset skulle uppföras en ny vårdpaviljong för en beräknad kostnad, inbegripet erforderlig utbyggnad av värmecentralen vid sjukhuset, av högst 1 610 000 kronor samt att härför finge disponeras [(1 055 000 — 177 000) 878 000 + 600 000] 1 478 000 kronor av de medel, som av riksdagen tidigare anvisats för andra och tredje etapperna av om- och nybyggnadsarbetena vid sjukhuset.

Genom beslut den 4 juni 1948 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att för en kostnad av högst 1 610 000 kronor låta uppföra den nya vårdpaviljongen och utbygga värmecentralen vid sjukhuset. Vidare föreskrev Kungl. Maj:t, att styrelsen för ändamålet under budgetåret 1948/49 skulle äga disponera tillhoppa 1 478 000 kronor av de medel, som anvisats för andra och tredje etapperna av om- och nybyggnadsarbetena vid sjukhuset. Med anledning av ett av riksdagen gjort uttalande i ärendet föreskrev Kungl. Maj:t härjämte, att det skulle åligga styrelsen att i samband med upprättande av erforderliga detaljritningar för paviljongen verkställa en omprövning i syfte att utröna, huruvida icke besparande omläggningar i byggnadsprogrammet kunde genomföras utan men för paviljongens ändamålsenlighet.

I skrivelse den 22 november 1948 har *byggnadsstyrelsen* — som i ärendet samrätt med medicinalstyrelsen — gjort framställning om anvisande av ytterligare medel för arbetena vid sjukhuset. Styrelsen har därvid anfört följande:

Uppförandet av den nya vårdpaviljongen har nyligen påbörjats, och byggnadsstyrelsen avser att bedriva arbetet i sådan takt, att byggnaden skall vara i huvudsak färdigställd vid årsskiftet 1949/50. Huvudparten av de i de tidigare beslutade andra och tredje etapperna ingående byggnadsarbetena måste anstå, till dess den nya paviljongen färdigställts och patienterna överflyttats, men vissa arbeten, bl. a. ombyggnad av paviljongerna 5 och 6, kunna bedrivas jämsides med uppförandet av nybyggnaden, sedan den i första etappen ingående paviljongen 1—7—4 färdigställts och överflyttning dit skett. Detta innebär, att under nästkommande budgetår medel böra stå till förfogande dels för färdigställande av den nya vårdpaviljongen, dels för påbörjande av ombyggnadsarbetena.

De slutliga kostnaderna för den nya vårdpaviljongen jämte utvidgning av värmecentralen kunna f. n. icke med säkerhet angivas. Med hänsyn till att byggnadskostnaderna, sedan kostnadsberäkningen i februari 1948 verkställdes, stegrats med i genomsnitt 4 % på grund av ökade material-, arbets- och transportkostnader, är det emellertid sannolikt, att den angivna kostnaden icke kommer att bli tillräcklig för arbetenas fullföljande. Tills vidare anser sig

styrelsen dock icke böra göra någon ändring i avseende på den tidigare uppgivna kostnaden 1 610 000 kronor för uppförande av den nya vårdpaviljongen och utvidgning av värmecentralen utan avser att anmäla de slutliga kostnaderna, sedan arbetet fortskridit så långt, att desamma kunna slutligt överblickas.

Vad den tidigare beslutade andra byggnadsetappen beträffar, böra huvudparten av de återstående arbetena utföras i anslutning till de nu pågående arbetena. I fråga om den tidigare beslutade tredje byggnadsetappen får styrelsen i detta sammanhang anmäla, att den däri ingående uppsyningsmansbostaden, vilken är sammanbyggd med paviljong 1—7—4, redan utförts i samband med ombyggnad av denna paviljong. Kostnaden härför har uppgått till 20 000 kronor. Styrelsen beräknar, att ifrågavarande arbeten omfattande ombyggnad av paviljongerna 5 och 6, 8 och 9 samt uppsyningsmansbostaden vid nu rådande prisläge skola kunna utföras för en kostnad av 1 720 000 kronor i enlighet med följande uppställning:

Om- och påbyggnad av paviljongerna 5 och 6 samt 8 och 9:		
Byggnadsarbeten	970 000	
Värme-, ventilations- och sanitetstekniska installationer	320 000	
Elektriska installationer	83 000	
Ritningar, kontroll och oförutsett	177 000	1 550 000
Uppsyningsmansbostad		20 000
Yttre arbeten		150 000
		<hr/>
	Summa kronor	1 720 000

I de äldre kostnadsberäkningarna för ifrågavarande ombyggnadsarbeten hade beträffande fönster och dörrar endast medtagits kompletterings- och förbättringsarbeten. Med ledning av erfarenheterna från senare utförda ombyggnadsarbeten vid sjukhuset torde emellertid i nyssnämnda kostnader böra inräknas anskaffande av helt nya fönster och dörrar av numera framkomna ändamålsenligare konstruktioner. Dessutom är det nu nödvändigt att vidtaga mera omfattande ändringar i avseende på värme-, sanitets- och ventilationsanläggningarna än vad fallet var, då programmet uppgjordes år 1941.

Med hänsyn till den beräknade tiden för dessa ombyggnadsarbetens bedrivande torde ungefär två tredjedelar av kostnaden eller ca 1 150 000 kronor böra stå till förfogande under nästkommande budgetår. För nybyggnadsarbetets fullföljande och de fortsatta ombyggnadsarbetenas påbörjande erfordras sålunda (1 610 000 — 1 478 000 + 1 150 000) 1 282 000 eller i runt tal 1 300 000 kronor under budgetåret 1949/50.

Departementschefen. Vid förra årets riksdag framlades förslag om uppförande av en ny vårdpaviljong vid Mariebergs sjukhus i Kristinehamn. Kostnaderna för paviljongen beräknades till 1 450 000 kronor, vartill skulle komma 160 000 kronor för en för uppförandet av paviljongen erforderlig utbyggnad av värmecentralen vid sjukhuset. Vid behandlingen av detta förslag uttalade statsutskottet, att det funne paviljongen draga förhållandevis höga kostnader per vårdplats. Utskottet ville emellertid icke motsätta sig att de av Kungl. Maj:t äskade medlen anvisades, men förutsatte, att en omprövning skulle verkställas i samband med upprättande av erforderliga detaljritningar i syfte att utröna, huruvida icke besparande omläggningar i byggnadsprogrammet

kunde genomföras utan men för paviljongens ändamålsenlighet. Vad utskottet sålunda anfört föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

Den av riksdagen begärda omprövningen har numera verkställts av byggnadsstyrelsen. I en till inrikesdepartementet avlämnad promemoria har styrelsen erinrat om att paviljongen inrymde, förutom tre oroliga vårdavdelningar om vardera 24 patienter, i bottenvåningen sjukhusets centralförråd. Av den beräknade kostnaden för hela byggnaden, 1 450 000 kronor, kunde omkring 140 000 kronor beräknas belöpa på centralförrådet. I totalkostnaden för paviljongen inginge vidare ett till 150 000 kronor uppskattat belopp för yttre arbeten. Härjämte hade på grund av de särskilda på byggnadsplatsen rådande grundförhållandena byggnadens grund beräknats draga en merkostnad av omkring 70 000 kronor i förhållande till vad som eljest kunde anses normalt. Frånsett de nu nämnda särskilda kostnaderna uppginge alltså byggnadskostnaderna för paviljongen till (1 450 000 — 140 000 — 150 000 — 70 000) 1 090 000 kronor. Sistnämnda belopp innebure en kostnad per vårdplats, som i stort sett överensstämde med den uppskattade kostnaden per vårdplats — 15 000 kronor — i en paviljong av samma slag som den nu ifrågavarande och utformad enligt det av statens sjukhusutredning framlagda principförslaget till planering och utformning av sinnessjukhus. Byggnadsstyrelsen framhåller vidare, att kostnaden per vårdplats för en orolig avdelning ställde sig förhållandevis högre än för andra avdelningar inom ett sinnessjukhus, då säkerhetskraven i fråga om olika slag av installationer, dörrar och fönster här medförde dyrbarare konstruktioner. Det större antalet isoleringsrum inom oroliga avdelningar ökade härjämte ytterligare kostnaden per vårdplats. Byggnadsstyrelsen omnämner dessutom, att den, för att söka nedbringa anläggningskostnaderna, i samråd med medicinalstyrelsen övervägt, huruvida centralförrådet borde utgå och i stället anordnas på annan plats inom sjukhuset. Detta hade emellertid icke visat sig lämpligt. Byggnadsstyrelsen hade dessutom undersökt möjligheterna att i besparande syfte förenkla vårdavdelningarnas planläggning. Med hänsyn till de synpunkter härpå, som framlagts av sjukhusutredningen, hade styrelsen emellertid funnit detta icke vara möjligt.

Av vad byggnadsstyrelsen sålunda anfört framgår, att några besparande omläggningar i byggnadsprogrammet för den nu ifrågavarande paviljongen icke äro möjliga, om paviljongen skall uppfylla de krav, som man numera anser sig böra ställa på utformningen av nya vårdavdelningar för sinnessjuka. Med hänsyn härtill har jag för egen del icke funnit mig kunna förorda någon ändring i det för fjolårets riksdag framlagda byggnadsprogrammet.

För fullföljande av arbetena med den nya paviljongen, som börjat byggas under hösten 1948, jämte de därmed sammanhängande arbetena inom sjukhusets värmecentral torde i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag för nästa budgetår böra anvisas återstoden av det för arbetena beräknade beloppet eller (1 610 000 — 1 478 000) 132 000 kronor.

Jag tillstyrker vidare, att medel nu anvisas för fortsättande av de i andra

byggnadsetappen ingående arbetena. För påbörjande av de därvid närmast aktuella arbetena, nämligen ombyggnad av paviljongerna 5 och 6 samt 8 och 9 jämte därtill hörande yttre arbeten, torde för nästa budgetår böra anvisas 1 100 000 kronor.

Slutligen torde för täckande av kostnaderna för den i tredje etappen ingående uppsyningsmansbostaden, vilken redan färdigstälts, ett belopp av 20 000 kronor böra ställas till byggnadsstyrelsens förfogande.

Sammanlagda medelsbehovet för nästa budgetår för arbetena vid Mariebergs sjukhus skulle alltså uppgå till (132 000 + 1 100 000 + 20 000) 1 252 000 kronor.

Ombyggnad av Birgittas sjukhus.

Birgittas sjukhus i Vadstena är uppdelat i två delar, belägna i var sin ände av staden. I söder ligger huvuddelen av mansavdelningen, medan i norr ligger kvinnoavdelningen, en mindre byggnad för frigående män samt kök, tvätt och vattenverk m. m. Sjukhusets norra del är genom en för allmän trafik upplåten gata, Hospitalsgatan, delad i två områden. På västra sidan om denna gata ligger dels det forna nunneklostret, uppfört på 1400-talet och åren 1827—1829 ändrat till sinnessjukhus, f. n. inrymmande 154 vårdplatser, dels en därtill ansluten, år 1893 färdig och år 1932 renoverad avdelning för oroliga kvinnor med 31 platser (den s. k. T-paviljongen), dels anstaltens tvätt och kök, det senare färdigt år 1893, dels en äldre träbyggnad, inrymmande bostäder för ogift personal och matsalar, dels ock vissa andra mindre byggnader. På östra sidan om gatan ligger den s. k. B-paviljongen, en äldre paviljong för frigående män, sjukhusets kontor, vattenverk, bageri och flertalet övriga gemensamma ekonomibyggnader.

Vid 1946 års riksdag (prop. nr 177; riksd. skr. nr 209) beslöts, att vid sjukhuset skulle i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen nr 242 till 1945 års riksdag framlagt förslag i en första etapp utföras om- och nybyggnadsarbeten för en beräknad kostnad av högst 4 150 000 kronor. Dessa arbeten avse uppförande i anslutning till de öster om Hospitalsgatan belägna sjukhusbyggnaderna av två vårdpaviljonger med tillsammans 294 platser, en upptagningspaviljong med 60 platser, en byggnad för kök och tvätt, en panncentral, en portvaktsbyggnad, ett obduktions- och bårhus m. m. Det sammanlagda antalet vårdplatser i nybyggnaderna uppgår alltså till 354. I det gamla nunneklostret avses samtidigt skola nedläggas 154 platser, varför den verkliga platsvinsten kommer att uppgå till 200. Av nyssnämnda belopp å 4 150 000 kronor anvisade riksdagen under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1946/47 1 000 000 kronor.

Genom beslut den 21 juni 1946 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta utföra ifrågakvarande om- och nybyggnadsarbeten samt föreskrev, att styrelsen för ändamålet under budgetåret 1946/47 skulle äga disponera högst 1 000 000 kronor.

För fullföljande av arbetena ha av 1947 års riksdag (prop. nr 244; riksd. skr. nr 352) och 1948 års riksdag (prop. nr 185; riksd. skr. nr 235) anvisats tillhoppa 2 300 000 kronor under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sjuksjukhus m. m. för budgetåren 1947/48 och 1948/49.

I skrivelse den 11 oktober 1948 har *byggnadsstyrelsen* — som i ärendet samrått med medicinalstyrelsen — gjort framställning om anvisande av ytterligare medel för arbetena och därvid anfört följande:

Uppförandet av panncentral och ekonomibyggnad jämte vissa yttre arbeten ha pågått sedan början av år 1947 och uppförandet av upptagningspaviljong, bårhus och portvaksbyggnad kommer att inom kort påbörjas. Därest byggnadstillstånd för återstoden av de i första etappen ingående byggnaderna — två paviljonger — erhålles under år 1949, torde en medelsanvisning av ytterligare 1 500 000 kronor bliva erforderlig för arbeten under nästa budgetår. Detta innebär, att utöver det hittills odisponerade beloppet av den ursprungligen beräknade totalkostnaden eller (4 150 000 — 3 300 000) 850 000 kronor erfordras ett belopp av 650 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen kan f. n. icke överblicka de slutliga kostnaderna för hela byggnadsetappen men beräknar, med stöd av den principiella utredning styrelsen verkställt beträffande den allmänna stegring av kostnaderna för material, arbete, transporter m. m., som hittills inträffat, att dessa komma att överskrida 5 000 000 kronor, vilket betyder att ett belopp av minst 850 000 kronor kommer att erfordras för att täcka kostnadsstegringarna. Endast 650 000 kronor av detta belopp erfordras emellertid för nästa budgetår.

Under hänvisning till det anförda har byggnadsstyrelsen hemställt, att för nästa budgetår för ifrågavarande arbeten måtte anvisas ett belopp av (850 000 + 650 000) 1 500 000 kronor.

I detta sammanhang torde jag vidare få anmäla frågan om den framtida användningen av vissa av de av sjukhuset f. n. disponerade byggnaderna.

Genom beslut den 21 februari 1930 medgav Kungl. Maj:t, att vissa delar av det forna nunneklostret, nämligen pelarsalen jämte angränsande lokaler samt den s. k. Birgittas bönkammare, finge utrymmas och tills vidare upplätas till Birgittastiftelsen. Denna stiftelse har enligt sina stadgar till mål att söka bevara det rika kulturarv, som Sverige äger i den heliga Birgittas liv och gärning, samt vill förverkliga detta mål genom att söka få bevara och disponera de gamla klosterhusen i Vadstena ävensom inom samma område liggande nyare byggnader samt efter nutida behov, i den mån detta kan ske utan störande ingrepp på de gamla byggnadernas karaktär, utnyttja dessa lägenheter i den anda, som de ursprungligen avsågo, nämligen till fromhetslivets och bildningens höjande samt till lidande människors stöd och vård.

Genom beslut den 27 juli 1934 och den 5 juni 1936 har Kungl. Maj:t vidare medgivit, att Birgittastiftelsen må intill den 1 juli 1956 på vissa villkor avgiftsfritt disponera det i närheten av nunneklostret belägna, tidigare bl. a. för sjukvårdsändamål använda forna munkklostret i Vadstena.

I skrivelse den 8 april 1946 har *Birgittastiftelsen* framhållit, att stiftelsen inför det förestående fullständiga utrymmandet av nunneklostret såge en möjlighet att realisera viktiga punkter i sitt program, nämligen att skapa en

bildningsanstalt för ungdom, tillika samlingsplats för möten, konferenser o. d., i förening med ett hospits. I fråga om bildningsanstalten hade frågan tagit ett stort steg mot sin lösning genom att en folkhögskola redan upprättats i Vadstena med av Kungl. Maj:t den 30 september 1944 fastställda stadgar. Denna skola hade med stiftelsens medgivande inrymts i munkklostret. Då lokalerna därstädes tidigare och för längre tid av stiftelsen upplåtits till svenska turistföreningen, måste folkhögskolans verksamhet i munkklosterbyggnaden betraktas som ett provisorium, förknippat med stora svårigheter i praktiskt avseende, omöjliggörande utveckling av undervisning och ökning av elevantalet. Nunneklostret syntes däremot, sedan nödiga restaureringsåtgärder vidtagits, kunna fylla många av de krav på en undervisningsanstalt i förening med hospits, som kunde uppställas. Givetvis tarvade frågan om nunneklostrets apterande för dessa ändamål en noggrann utredning, som emellertid borde kunna medhinnas under tiden intill 1950, då byggnaderna väntades bli evakuerade av Birgittas sjukhus. En sådan utredning måste ta sikte ej mindre på klostrets pietetsfulla bevarande såsom ett av vårt lands märkligaste byggnadsminnen än även på önskemålet, att vid dess nya användning pedagogiska och hygieniska hänsyn i rimlig utsträckning kunde tillgodoses. De betydande kostnader, som en dylik utredning tarvade, ansåge sig stiftelsen emellertid icke kunna nedlägga, med mindre stiftelsen ägde visshet om att eventuellt få disponera nunneklostret i dess helhet.

I anslutning till det anförda har stiftelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förklara hinder icke möta mot att stiftelsen, när nunneklostret i dess helhet evakuerats, finge disponera dess byggnader för att där inrymma lokaler åt Vadstena folkhögskola i förening med ett hospits.

I skrivelse den 10 september 1946 till sjukhusets direktion har stiftelsen sedermera framhållit, att starka skäl föreläge för stiftelsen att snarast möjligt erhålla disposition ej blott över nunneklostret utan jämväl över de i parken norr om detta befintliga byggnaderna. En pågående utredning visade nämligen, att det syntes nödvändigt att för undervisnings- och hospitsändamål disponera samtliga väster om Hospitalsgatan belägna byggnader. Då ett partiellt realiserande av föreliggande planer, enbart i klosterhusen, skulle bli ekonomiskt ofördelaktigt, borde därför byggnadskomplexets framtida användning göras beroende av att inom rimlig tid samtliga byggnader finge disponeras. Detta hindrade givetvis icke, att byggnaderna kunde successivt övertagas och även restaureringen utföras i etapper. Förutsättningen härför vore emellertid, att garanti funnes för att samtliga byggnader inom överskådlig tid ställdes till stiftelsens förfogande.

I ärendet ha yttranden avgivits av direktionen för sjukhuset, medicinalstyrelsen, stadsfullmäktige i Vadstena, länsstyrelsen i Östergötlands län och riksantikvarieämbetet samt av kammarkollegiet och byggnadsstyrelsen gemensamt.

Medicinalstyrelsen förklarar sig principiellt intet ha att erinra mot att Birgittastiftelsen medgäves rätt att disponera såväl nunneklostret som samtliga

i anslutning till detta belägna byggnader med undantag dock av ett med köksbyggnaden sammanbyggt vattentorn. Ett överförande av de skilda byggnaderna till stiftelsens disposition kunde emellertid enligt styrelsens förmenande icke ske samtidigt. De egentliga klosterbyggnaderna samt nuvarande kök och tvätt med omgivande park kunde, sedan de beslutade nybyggnaderna uppförts, omedelbart avstås. Den äldre träbyggnaden, inrymmande bostäder och matsalar, ävensom en portvaktsbyggnad syntes likaså relativt snart där- efter kunna överföras å stiftelsen. Vad däremot anginge den s. k. T-paviljongen med därtill hörande promenadgård måste styrelsen reservera sig för att ett avstående icke medgäves, förrän antalet för sjukhuset disponibla vårdplatser för kvinnor visat sig motsvara upptagningsområdets behov. Styrelsen insåge väl de olägenheter, som komme att bliva förenade med att en så liten avdelning komme att drivas lokalt skild från övriga avdelningar för kvinnor och därtill på alla sidor omgiven av byggnader, som ej disponerades för sjukvårdsändamål, men ansåge sig med hänsyn till det stora underskott på vårdplatser inom den statliga sinnessjukvården, som föreläge inom landet i sin helhet, icke kunna utan vidare tillstyrka avståendet av de inom T-paviljongen befintliga vårdplatserna.

Länsstyrelsen i Östergötlands län och stadsfullmäktige i Vadstena samt sjukhusdirektionen ha tillstyrkt stiftelsens framställning.

Riksantikvarieämbetet anser det utomordentligt angeläget, att de forna klosterhusen i Vadstena jämte de med dem sammanhörande övriga byggnaderna erhöles en med deras karaktär och — vad de egentliga klosterhusen beträffade — stora antikvariska och kulturhistoriska värde väl överensstämmande användning. Ett överlämnande av byggnaderna till stiftelsens disposition skulle stå i full överensstämmelse med stiftelsens ändamål. Såväl folkhögskolan som det planerade hospitet skulle vara väl lämpade att här erhålla lokaler. Även om det vore möjligt att övertaga byggnaderna etappvis, vore det dock nödvändigt att redan från början planlägga de båda nya företagen, folkhögskolan och hospitet, med tanke på att dessa i fullt utbyggt skick skulle disponera hela byggnadskomplexet. Av stiftelsen verkställda utredningar hade visat, att det av både praktiska och ekonomiska skäl icke vore möjligt att tillfredsställande driva dessa företag, om deras lokalutrymme skulle begränsas. Vidare hade av utredningen framgått, att den s. k. T-paviljongen genom sitt läge och sin form komme att spela en särskilt viktig roll för dispositionen av de olika utrymmena.

Kammarkollegiet och byggnadsstyrelsen meddela, att ämbetsverken under hand inhämtat från medicinalstyrelsen, att man ej kunde räkna med att byggnaderna bleve disponibla för det ifrågasatta ändamålet förrän tidigast under år 1951. Ämbetsverken anse, att byggnaderna, efter hand som de bleve lediga, borde överflyttas från medicinalstyrelsens till byggnadsstyrelsens förvaltning, varefter byggnadsstyrelsen hade att i vanlig ordning till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående dispositionen av byggnaderna med tillhörande områden. Ämbetsverken hade emellertid i princip ej något att erinra mot att

samtliga byggnader, allteftersom de komme att utrymmas i samband med uppförande av de planerade nybyggnaderna, ställdes till förfogande för Birgittastiftelsen. Härvid syntes emellertid, på sätt som skett genom beslutet den 5 juni 1936 rörande disposition av munkklostret, upplåtelsen böra begränsas till viss tid.

Departementschefen. Vad först angår medelsbehovet för nästa budgetår för fortsättande av arbetena med den av 1946 års riksdag beslutade första etappen av om- och nybyggnadsarbetena vid Birgittas sjukhus i Vadstena har detta av byggnadsstyrelsen beräknats till 1 500 000 kronor. Enligt vad jag inhämtat kan emellertid detta belopp begränsas till 1 000 000 kronor. I sammanfattningen i det följande (s. 49) föreslår jag, att för nu ifrågavarande arbeten få tagas i anspråk å anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sjuksjukhus m. m. förefintliga besparingar om sammanlagt 940 000 kronor. Vid bifall härtill kan medelsanvisningen för nästa budgetår begränsas till (1 000 000 — 940 000) 60 000 kronor.

Vad härefter beträffar den framtida användningen av det av sjukhuset nu disponerade forna nunneklostret och de i anslutning därtill belägna, sjukhuset tillhöriga byggnaderna föreligger, såsom framgår av det förut anförda, en framställning från Birgittastiftelsen om tillstånd att, sedan byggnaderna utrymts, få disponera dem för att där inrymma lokaler åt Vadstena folkhögskola i förening med ett hospits. Med anledning härav vill jag framhålla, att det icke nu är möjligt att säkert bedöma, när de av 1946 års riksdag beslutade nybyggnaderna vid sjukhuset komma att bli färdigställda och en överflyttning till dem skall kunna ske. Med hänsyn härtill föreligger från statsmakternas sida icke behov av att redan nu taga ställning till frågan om på vilket sätt de byggnader, som komma att frigöras, framdeles skola disponeras. För Birgittastiftelsens del är det emellertid, med hänsyn till de omfattande och kostsamma utredningsarbeten, som måste verkställas, därest stiftelsen skulle erhålla tillstånd att disponera byggnaderna, angeläget, att stiftelsen redan nu erhåller visshet, om den kan räkna med ett sådant tillstånd. Jag vill därför här uttala, att jag finner en sådan framtida användning av byggnaderna, som planerats av stiftelsen, mycket lämplig och att jag därför för min del icke har någon erinran att göra mot att byggnaderna, sedan de utrymts, ställas till stiftelsens förfogande för de av stiftelsen angivna ändamålen. Vad särskilt beträffar den s. k. T-paviljongen synes det både ur sjukhusets och stiftelsens synpunkt vara mindre lämpligt att denna, sedan övriga omgivande byggnader upplåtits till stiftelsen, fortfarande skulle disponeras för sjukvårdsändamål. Även denna byggnad torde därför, sedan de av 1946 års riksdag beslutade nybyggnaderna vid sjukhuset tagits i anspråk, böra upplåtas åt stiftelsen. Den framtida upplåtelsen till stiftelsen synes alltså böra omfatta samtliga väster om Hospitalsgatan belägna byggnader med undantag dock av det med köksbyggnaden sammanbyggda vattentornet.

Såsom kammarkollegiet och byggnadsstyrelsen framhållit synes förvalt-

ningen av de nu ifrågavarande byggnaderna, efter hand som de bliva lediga, böra överflyttas på byggnadsstyrelsen, varefter det bör ankomma på styrelsen att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande de närmare villkor och bestämmelser, som böra gälla för upplåtelsen av byggnaderna till Birgittastiftelsen.

Renoveringsarbeten vid Ulleråkers sjukhus.

I propositionen nr 68 till 1936 års riksdag redovisades utförligt en av medicinalstyrelsen med skrivelse den 12 februari 1935 framlagd plan för en fullständig renovering av Ulleråkers sjukhus i Uppsala. Genomförandet av denna plan har uppdelats i tre etapper.

Av 1936 års riksdag (prop. nr 68; riksd. skr. nr 318) beslöts sålunda, att såsom en första etapp av sjukhusets renovering skulle verkställas följande arbeten, nämligen dels anläggande av en ny ångcentral jämte ombyggnad av vattenverket, dels ock uppförande av fem bostadshus för sjukvårdspersonalen. Dessa arbeten äro utförda.

Vid 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 256; riksd. skr. nr 413) beslötos vidare såsom en andra etapp i sjukhusets renovering uppförande av läkarbostad, utförande av ledningsarbeten i köksbyggnaden, anordnande av lokaler för bageri och tvätt, ändring av gamla snickarverkstaden till bostadsrum, vissa ändringar av målarverkstaden, uppförande av ny snickarverkstad, inledande av vatten- och avloppsledningar i de söder om sjukhuset belägna personalbostäderna, avhjälpande av vissa med sjukhusets svinstall förenade hygieniska olägenheter, desinfektionsanläggning, vissa utvändiga ledningar, reningsverk för avlopp samt vissa elektriska anläggningar, maskinell utrustning och utvändiga kablar m. m. Av de i andra etappen ingående arbetena ha hittills utförts endast vatten- och avloppsledningar till de söder om sjukhuset belägna personalbostäderna, ledningar för svinstall och tvättstuga samt avloppsledningar, pumpverk m. m. för anslutning till Uppsala stads reningsverk. Övriga i etappen ingående arbeten ha ännu icke påbörjats.

För de nu nämnda båda etapperna av sjukhusets renovering ha av 1936, 1937, 1938, 1939, 1941 och 1946 års riksdagar anvisats (1 000 000 + 524 000 + 471 000 + 900 000 + 440 000 + 118 000) 3 453 000 kronor.

Av de i den förenämnda planen för sjukhusets renovering upptagna arbetena återstod härefter som en tredje etapp renoveringen av administrationsbyggnaderna och sjukpaviljongerna. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 21 juni 1940 uppdragit åt medicinalstyrelsen att i samråd med byggnadsstyrelsen verkställa överarbetning av denna etapp av renoveringsplanen, framlade medicinalstyrelsen i skrivelse den 18 februari 1947 förslag till uppförande vid sjukhuset av en ny vårdpaviljong för omkring 200 patienter, vilken närmast var avsedd för att omhändertaga de patienter, som måste evakueras från de redan befintliga paviljongerna vid sjukhuset under dessas

ombyggnad. Enligt styrelsens förslag skulle vårdplatserna i den nya paviljongen fördelas på följande sätt:

Bottenvåningen	1	behandlingsavdelning för 14 män och	14	kvinnor.
		1 avdelning för halvoraliga	40	»
Våningen 1 tr.	1	» » »	40	»
	1	» » oroliga	30	»
Våningen 2 tr.	1	» » tuberkulösa 33 »		
	1	» » »	33	»
<hr/>				
Summa 47 män och 157 kvinnor.				

Medicinalstyrelsen framhöll, att byggnaden vore konstruerad som en dubbelpaviljong med hiss i förbindelsepartiet. Enligt vederbörande arkitekt vore avdelningarna inom den föreslagna paviljongen i huvudsak planlagda efter samma system, som tillämpats vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall. Då förslaget uppgjorts vid den tidpunkt, när en särskilt stor sparsamhet ansetts påkallad — förslaget hade uppgjorts år 1941 och reviderats år 1943 — vore måtten något nedpressade under den vid Sidsjöns sjukhus tillämpade standarden.

Medicinalstyrelsens förslag förelades 1947 års riksdag i propositionen nr 244. Med bifall till Kungl. Maj:ts däri framlagda förslag beslöt riksdagen (skr. nr 352), att vid sjukhuset skulle uppföras en ny vårdpaviljong för en beräknad kostnad av högst 2 200 000 kronor. Härav anvisade riksdagen under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1947/48 ett belopp av 600 000 kronor.

Genom beslut den 27 juni 1947 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att för en kostnad av högst 2 200 000 kronor låta uppföra paviljongen samt föreskrev, att styrelsen för ändamålet under budgetåret 1947/48 skulle äga disponera högst 600 000 kronor.

Härefter anvisades av 1948 års riksdag (prop. nr 185; riksd. skr. nr 235) ytterligare 1 000 000 kronor för paviljongen i fråga.

I skrivelse den 10 februari 1949 har *statens sinnessjukvårdsberedning* framlagt förslag om uppdelning av nämnda paviljong i två från varandra skilda byggnader. Beredningen har därvid anfört i huvudsak följande:

Sedan förslag till den nya paviljongen förelagts riksdagen, har statens sjukhusutredning framlagt sitt betänkande rörande sinnessjukvården. Med hänsyn till utredningens synpunkter har det framstått såsom synnerligen angeläget att snarast vid sjukhuset iordningställa centralt belägna lokaler för olika behandlingsformer, röntgen, operation, laboratorier, apotek, läkar-expeditioner samt tandläkare m. m.

Med anledning härav har det tidigare framlagda förslaget omarbetats och utökats till att även inrymma ett för hela sjukhusanläggningen gemensamt medicinskt centrum jämte centralförråd. Avdelningarnas olika lokaler, vilkas mått ursprungligen voro nedpressade, ha jämväl något utökats i anslutning till sjukhusutredningens principförslag. De gjorda förändringarna ha, trots att det från början beräknade antalet vårdplatser något nedskurits, föranlett en utökning av byggnadens volym från 18 000 m³ till omkring 24 000 m³.

På grund av utökningen har byggnaden, som enligt de tidigare ritningarna utformats såsom en dubbelpaviljong, ansetts lämpligen böra uppdelas i två från varandra skilda byggnader, förbundna medelst kulvert. De båda paviljongerna beräknas i nu föreliggande utformning kunna inrymma 186 vårdplatser jämte förut nämnda lokaliteter, fördelade på följande sätt:

Paviljong 1.

Källarvåningen	centralförråd.		
Bottenvåningen	medicinskt centrum.		
Våningen 1 tr.	1 vårdavdelning för 42 kvinnor.		
Våningen 2 tr.	1	»	42 »
		<hr/>	
		Summa 84 kvinnor.	

Paviljong 2.

Källarvåningen	skyddsrum (för båda paviljongerna).		
Bottenvåningen	1 behandlingsavdelning för 16 män och 16 kvinnor.		
Våningen 1 tr.	1 vårdavdelning för	35	»
Våningen 2 tr.	1	»	35 »
		<hr/>	
		Summa 51 män och 51 kvinnor.	

Kostnaden för det av 1947 års riksdag godkända förslaget beräknades till 2 200 000 kronor. På grund av inträffade prisstegringar bör kostnaden för detta förslag i dagens läge upptagas till 2 500 000 kronor. Det nu föreliggande utökade förslaget har kostnadsberäknats till 3 150 000 kronor. Totala kostnadsökningen uppgår således till 950 000 kronor, varav 300 000 kronor falla på kostnadsstegringar och 650 000 kronor på ökningen av byggnadens volym.

För påbörjande av paviljongen har byggnadsstyrelsen hos beredningen för innevarande och nästkommande budgetår anmält ett medelsbehov av 2 200 000 kronor. Utöver av riksdagen redan beviljade 1 600 000 kronor erfordras således för nästa budgetår ytterligare 600 000 kronor.

Genom beslut den 14 januari 1949 har Kungl. Maj:t beviljat byggnadstillstånd för här ifrågavarande företag. Med anledning av de förändringar, som vidtagits i det ursprungliga förslaget, har det emellertid icke ansetts möjligt att påbörja mer än den del av företaget, som i huvudsak överensstämmer med det av riksdagen godkända programmet, nämligen de i nyssnämnda paviljong 2 inrymda avdelningarna. Till fullföljande av det nya förslaget i dess helhet synes riksdagens medgivande böra inhämtas.

Med stöd av det anförda föreslår beredningen, att av 1949 års riksdag utverkas medgivande att uppföra två nya vårdpaviljonger vid Ulleråkers sjukhus i enlighet med det av beredningen framlagda förslaget för en total kostnad av 3 150 000 kronor, varav utöver tidigare anvisade medel för budgetåret 1949/50 erfordrades 600 000 kronor.

Departementschefen. Statens sinnessjukvårdsberedning har vid sin översyn av det statliga sinnessjukhusbeståndet ansett synnerligen angeläget, att Ulleråkers sjukhus i Uppsala snarast erhåller tillgång till goda och centralt belägna lokaler för sjukhusets medicinska centrum. Beredningen har ansett, att denna fråga lämpligen borde lösas i samband med uppförandet av den av 1947 års riksdag beslutade nya vårdpaviljongen vid sjukhuset. Det tidigare av riksdagen godtagna programmet för denna paviljong har därför genom

beredningens försorg omarbetats och utökats till att även inrymma ett för hela sjukhuset gemensamt medicinskt centrum jämte centralförråd. Med hänsyn till den utökning av byggnadens volym, som uppkommit härigenom, har beredningen vidare ansett lämpligt, att byggnaden, som enligt det tidigare förslaget var utformad som en dubbelpaviljong i ett sammanhängande komplex, uppdelas på två från varandra skilda byggnader.

För egen del anser jag i likhet med beredningen i hög grad angeläget, att detta stora sjukhus snarast möjligt erhåller tillgång till moderna, tillräckligt stora och centralt belägna lokaler för olika behandlingsformer, röntgen, operation, laboratorier, apotek, läkarexpeditioner m. m. Det synes mig vidare synnerligen lämpligt, att dessa lokalfrågor lösas redan nu i samband med uppförandet av den av riksdagen tidigare beslutade nya paviljongen vid sjukhuset. Jag vill därför tillstyrka beredningens förslag om att denna utökas till att inrymma lokaler även för sjukhusets medicinska centrum och centralförråd. Beredningens förslag, att paviljongen i samband därmed skulle uppdelas på två skilda byggnader, anser jag mig böra livligt tillstyrka.

Vad angår kostnaderna för de båda paviljongerna synas beredningens beräkningar kunna godtagas. Jag uppskattar alltså i likhet med beredningen kostnaderna för det nu föreliggande förslaget till 3 150 000 kronor.

För bestridande av nyssnämnda kostnader torde till att börja med få tagas i anspråk de tidigare för den nya paviljongen anvisade medlen å tillhoppa 1 600 000 kronor. Jag föreslår, att riksdagens medgivande inhämtas härtill. Härutöver erfordras intill utgången av nästa budgetår ett ytterligare belopp av 600 000 kronor. I fråga om detta belopp vill jag erinra om att av riksdagen tidigare anvisats tillhoppa 3 453 000 kronor för första och andra etapperna av byggnadsarbetena vid sjukhuset. Enligt uppgifter, som jag under hand erhållit från medicinalstyrelsen, hade emellertid vid ingången av löpande budgetår 1 028 018 kronor därav ännu ej tagits i anspråk. Sistnämnda belopp hänför sig till de i andra byggnadsetappen ingående arbeten, som ännu ej påbörjats. Då dessa arbeten i huvudsak torde böra anstå i avvaktan på resultatet av en inom sinnessjukvårdsberedningen pågående utredning angående sjukhusets framtida utformning, synes huvudparten av de tillgängliga medlen lämpligen kunna tagas i anspråk för de nu aktuella arbetena vid sjukhuset. Jag föreslår, att av nämnda medel 600 000 kronor få disponeras för de båda nyss föreslagna nya paviljongerna och 300 000 kronor för den av mig i det föregående förordade särskilda tuberkulosavdelningen vid sjukhuset. Vid bifall härtill skulle för nästa budgetår icke erfordras någon ytterligare medelsanvisning för arbetena med de två vårdpaviljonger, som skulle ersätta den av 1947 års riksdag beslutade paviljongen vid sjukhuset.

Ombyggnads- och utvidgningsarbeten vid Furunäsets sjukhus.

Med bifall till av Kungl. Maj:t i propositionen nr 242 till 1945 års riksdag framlagt förslag beslöt riksdagen (skr. nr 420), att vid Furunäsets sjuk-

hus vid Piteå skulle i enlighet med av chefen för socialdepartementet i propositionen nr 281 till 1944 års riksdag förordnat förslag verkställas ombyggnads- och utvidgningsarbeten för en sammanlagd kostnad av högst 1 723 800 kronor. Av detta belopp avsågos 990 000 kronor för uppförande av en ny paviljong, 668 800 kronor för ombyggnad av huvudbyggnaden och 65 000 kronor för reparationer å huvudbyggnaden. För påbörjande av arbetena anvisade riksdagen under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1945/46 ett belopp av 500 000 kronor.

Genom beslut den 29 juni 1945 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta verkställa ifrågavarande ombyggnads- och utvidgningsarbeten samt föreskrev, att styrelsen för ändamålet under budgetåret 1945/46 skulle äga disponera högst 500 000 kronor.

För fullföljande av arbetena ha av 1946 års riksdag (prop. nr 177; riksd. skr. nr 209) och 1948 års riksdag (prop. nr 185; riksd. skr. nr 235) för budgetåren 1946/47 och 1948/49 anvisats ytterligare tillhoppa 850 000 kronor under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

I skrivelse den 22 november 1948 har *byggnadsstyrelsen* — som i ärendet samrått med medicinalstyrelsen — gjort framställning om anvisande av ytterligare 800 000 kronor för ifrågavarande arbeten. Styrelsen har därför anfört i huvudsak följande:

Av de ny- och ombyggnadsarbeten, vilka byggnadsstyrelsen erhållit uppdrag att utföra, pågå f. n. arbetena med uppförande av den nya paviljongen, varjämte styrelsen har för avsikt att inom kort påbörja de till anslagsposten 990 000 kronor hörande arbetena i pannhuset. Därefter återstående arbeten avse ombyggnad och reparation av huvudbyggnaden, vilka arbeten, därest byggnadstillstånd erhålles, komma att påbörjas omedelbart efter det att den nya paviljongen tagits i bruk under första halvåret 1949. Dessa ombyggnadsarbeten beräknas kunna genomföras under loppet av ca tre år, vilket innebär, att för deras utförande erforderliga medel delvis böra stå till förfogande under nästkommande budgetår.

Såsom styrelsen i skrivelse den 1 mars 1948 framhållit, ha väsentliga kostnadsökningar, förorsakade av den allmänna kostnadsstegringen och uppehåll i arbetet på grund av materialbrist, uppstått i samband med uppförande av den nya paviljongen. Styrelsen kan ännu icke överblicka de slutliga kostnaderna för nybyggnadsarbetena men uppskattar desamma till ca 1 250 000 kronor.

För ombyggnads- och reparationsarbetena å huvudbyggnaden har byggnadsstyrelsen på anmodan av medicinalstyrelsen och i samråd med denna utarbetat ett i förhållande till det ursprungliga förslaget mera omfattande program. Detta program omfattar utöver den ursprungligen förutsedda ombyggnaden jämväl ombyggnad av den till huvudbyggnadens norra del förlagda ekonomiafdelningen. Programmet för det ursprungliga ombyggnadsförslaget har dessutom för att tillmötesgå större fordringar med avseende på hygien och ventilation väsentligt utökats. Härjämte har det visat sig nödvändigt att bl. a. ur personalbesparingssynpunkt i samband med ombyggnaden företaga utbyte av samtliga fönster, med undantag för i våningen 2 trappor, mot nya av modernare konstruktion. Utöver nu nämnda utökning av ombyggnadsprogrammet omfattar förslaget dels två tillbyggnader mot gården å vardera västra och östra delarna av huvudbyggnaden och till samma höjd som denna, dels till-

byggnader om en vånings höjd av huvudbyggnadens södra del åt väster och öster, dels installation av hissar samt ett underjordiskt kulvertsystem för mattransporter m. m. Tillbyggnaderna mot gården ha tillkommit för att bereda bättre dagrumsutrymme åt vårdavdelningarna. I tillbyggnaderna av södra delen av huvudbyggnaden avses skola inrymmas två vårdavdelningar, den ena för kvinnliga t. b. c-patienter och den andra för lugna män. Kostnaderna för sagda om- och tillbyggnadsprogram ha av byggnadsstyrelsen vid nu rådande prisläge uppskattats till 3 800 000 kronor i enlighet med följande uppställning. Därvid har förutsatts, att gångkulvertarna under gården skola kunna utföras utan sprängning.

Ombyggnad av huvudbyggnaden i anslutning till tidigare byggnadsprogram	1 315 000
Ombyggnad av ekonomiavdelningen	475 000
Utbyte av fönster i hela byggnaden utom översta våningen	250 000
Fyra tillbyggnader åt gården	940 000
Två tillbyggnader för nya vårdavdelningar	445 000
Nyinstallation av sju hissar	150 000
Gångbara kulvertar	225 000
Summa kronor	3 800 000

För ombyggnads- och reparationsarbeten i huvudbyggnaden upptogs i den våren 1943 utförda kostnadsberäkningen 668 800 kronor resp. 65 000 kronor eller tillhopa 733 800 kronor. Sedan tidpunkten för denna beräkning har den av kristiden betingade allmänna kostnadsstegringen i fråga om material, arbetslöner, transporter m. m. medfört en stegring av byggnadskostnaderna med i genomsnitt 35 %. Med hänsyn till arbetsplatsens belägenhet och styrelsens erfarenheter från utförda arbeten i den nordligaste delen av landet bör emellertid på grund av de speciella svårigheter av skilda slag, som där uppstå i samband med byggnadsarbetena under nu rådande förhållanden, denna siffra höjas till minst 45 %. Den av kristiden betingade kostnadsökningen kan därvid sättas till lägst 330 000 kronor, vilket motsvarar en kostnad vid nu rådande prisläge av (733 800 + 330 000) 1 063 800 kronor. Härtill kommer den i det föregående nämnda utökningen av värme-, sanitets- och ventilationsprogrammet, som nödvändiggjorts av de ökade kraven på hygien och ventilation. Kostnaden härför kan beräknas uppgå till 250 000 kronor. Totalkostnaden för det ursprungliga ombyggnads- och underhållsförslaget uppgår sålunda till (1 063 800 + 250 000) 1 313 800 eller avrundat 1 315 000 kronor. Övriga poster i uppställningen utgöra kostnaderna för tidigare icke medräknade om- och tillbyggnadsarbeten.

Kostnaderna för samtliga ny- och ombyggnadsarbeten i enlighet med tidigare fastställt och nu redovisat, nytillkommet program torde, därest inga ytterligare fördyrande omständigheter tillkomma, kunna uppskattas till (1 250 000 + 3 800 000) 5 050 000 kronor. Då hittills anvisats ett belopp av 1 350 000 kronor, uppgår det återstående medelsbehovet till i runt tal 3 700 000 kronor. Med hänsyn till den relativt långa byggnadstiden för ifrågavarande arbeten behöver ej hela detta belopp stå till förfogande under nästkommande budgetår, utan styrelsen beräknar, att ett belopp av 800 000 kronor skall vara tillräckligt för detta ändamål.

Departementschefen. De ny- och ombyggnadsarbeten vid Furunäsets sjukhus vid Piteå, vilka ursprungligen underställdes riksdagen i propositionen nr 281/1944 angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 och för vilka medel å riksstaten första gången anvisades av 1945 års riksdag, avse

dels uppförande av en ny vårdpaviljong för manliga patienter, dels ock ombyggnad av huvudbyggnaden vid sjukhuset.

Arbetena med uppförandet av den nya vårdpaviljongen påbörjades under våren 1946 men måste redan under hösten samma år läggas ned på grund av materialbrist. Arbetena ha emellertid nu återupptagits och beräknas av byggnadsstyrelsen kunna avslutas under första halvåret 1949. Vid arbetenas utförande har följts det byggnadsprogram, som underställdes 1944 års riksdag.

Däremot har programmet för ombyggnaden av huvudbyggnaden ansetts böra underkastas en genomgripande omarbetning. Anledningen härtill är den förskjutning i uppfattningen om sinnessjukhusens planläggning och allmänna standard, som — främst med anledning av de synpunkter på dessa spörsmål, som framlagts av statens sjukhusutredning av år 1943 — inträtt sedan år 1943, då det ursprungliga byggnadsprogrammet upprättades.

Sålunda har i det nu föreliggande ombyggnadsförslaget de olika vårdavdelningarna genomgående gjorts betydligt mindre än i det ursprungliga förslaget. Medan tidigare antalet vårdplatser på oroliga avdelningar växlade mellan 33 och 37 och på halvroliga avdelningar mellan 32 och 33 per avdelning, omfattar enligt det nya förslaget ingen orolig avdelning mer än 24 platser och ingen halvrolig avdelning mer än 26 platser. Även platsantalet på de lugna avdelningarna har minskats på liknande sätt. Antalet enkelrum inom varje avdelning har dessutom ökat i förhållande till det tidigare förslaget. Vidare ha dagutrymmena för patienterna ansetts böra utökas. På grund härav ha tillkommit fyra utbyggnader mot byggnadskomplexets gårdssida.

I samband med ändringsarbetena inom vårdavdelningarna har vidare ansetts böra verkställas en utvidgning av sjukhusets i huvudbyggnadens södra del belägna administrativa och medicinska centrum, vilket icke berördes av det tidigare förslaget. Detta har medfört, att de vårdavdelningar, som enligt det tidigare förslaget delvis skulle vara förlagda i denna del av byggnaden, måste utökas genom flygelbyggnader i en våning mot öster och väster. Därjämte har anordnats en särskild insulinavdelning med 18 platser.

Med hänsyn till att byggnaden omfattar tre våningar har det vidare—i likhet med vad som skett vid ombyggnaden av paviljongen 1—7—4 vid Mariebergs sjukhus i Kristinehamn — ansetts nödvändigt att installera ett antal hissar. Dessutom har det för att undvika transporter utomhus från ekonomiavdelningarna till vårdavdelningarna och från vårdavdelningarna till administrations- och behandlingsavdelningarna befunnits erforderligt att anordna ett särskilt kulvertsystem. Slutligen har det visat sig nödvändigt att byta ut samtliga fönster i två av byggnadens våningar. Samtliga nu nämnda åtgärder äro helt nya i förhållande till det av riksdagen tidigare godtagna byggnadsprogrammet.

Ej heller den nu föreslagna ombyggnaden av den i huvudbyggnadens norra del belägna ekonomiavdelningen ingick i det för 1944 års riksdag framlagda förslaget. Då emellertid vissa arbeten inom denna avdelning skulle bli

nödvändiga i samband med anordnandet av nyssnämnda kulvertsystem, har det ansetts mest rationellt att på en gång verkställa en modernisering av denna avdelning, som i sitt nuvarande skick i varje fall endast för en kortare tid ansetts kunna någorlunda tillfredsställande göra tjänst. En sådan modernisering har dessutom ansetts påkallad med hänsyn till de ökade krav, som komma att ställas på denna avdelning i och med tillkomsten av den nya paviljongen vid sjukhuset.

Det föreliggande nya förslaget till ombyggnad av huvudbyggnaden måste — trots att detsamma innebär att, inklusive insulinavdelningen, skulle erhållas endast 15 nya platser mot 132 enligt det ursprungliga förslaget — anses avgjort överlägset det äldre förslaget. Genom den nu föreslagna ombyggnaden erhåller nämligen sjukhuset vårdavdelningar, som erbjuda större möjligheter till en rationell differentiering av patienterna och därigenom även väsentligt gynnsammare förutsättningar för att erhålla ett gott vårdresultat. Det nu föreliggande förslaget innebär dessutom, att sjukhusets administrativa och medicinska centrum samt dess ekonomiavdelning skulle erhålla en sådan utformning, som måste anses vara en nödvändig förutsättning för att effektivt arbete skall kunna bedrivas där. Jag anser mig därför böra tillstyrka, att ombyggnaden får utföras i enlighet med det nu framlagda förslaget.

Vad beträffar kostnaderna för det föreliggande ombyggnadsförslaget synas byggnadsstyrelsens beräkningar kunna godtagas. Jag uppskattar alltså i likhet med styrelsen kostnaderna för ombyggnaden av huvudbyggnaden till 3 800 000 kronor.

I fråga om den erforderliga medelsanvisningen för nästa budgetår för arbetena vid sjukhuset kan denna enligt vad jag erfarit begränsas till 700 000 kronor mot av byggnadsstyrelsen äskade 800 000 kronor. Jag föreslår alltså, att för arbetena för nästa budgetår anvisas ett belopp av 700 000 kronor.

Uppförande av arbetspaviljong vid Furunäsets sjukhus.

I skrivelse den 24 februari 1949 har *medicinalstyrelsen* gjort framställning om anvisande av medel för uppförande av en arbetspaviljong vid Furunäsets sjukhus vid Piteå. Styrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

Vid Furunäsets sjukhus vid Piteå pågå f. n. enligt statsmakternas beslut omfattande ny- och ombyggnadsarbeten. Inom ej alltför lång tid bör den beslutade renoveringen av huvudbyggnaden komma till stånd. Sjukhusets överbeläggning är emellertid så långt driven, på manssidan f. n. över 40 %, att icke ens ianspråktagandet av den inom de närmaste månaderna färdiga nya paviljongen med sammanlagt 99 vårdplatser kan giva sådan lättnad, att renoveringen av huvudbyggnaden nu kan sättas i gång i från byggnadsteknisk synpunkt lämplig omfattning. Förflyttning av patienterna till annat sjukhus är med hänsyn till den inom hela den statliga sinnessjukvården rådande platsbristen och den därav följande överbeläggningen omöjlig.

Sjukhuset saknar lämpliga centralt belägna arbetslokaler för patienterna. Såsom en första åtgärd för att råda bot på detta missförhållande har medicinalstyrelsen låtit arkitekten Hakon Ahlberg uppgöra förslag till en arbetspaviljong i trä, förslagsvis förlagd väster om huvudbyggnaden. Till det inre är paviljongen så disponerad, att den tills vidare kan användas som vårdav-

delning för 49 lugna patienter. Därigenom beredes möjlighet att relativt snart tömma erforderliga delar av huvudbyggnaden för ombyggnadsarbetets igångsättande.

Över förslaget har vederbörande sjukhuschef avgivit yttrande, vari erinringar endast gjorts mot vissa detaljer av detsamma, vilka kunna beaktas vid arbetets utförande.

I ett till medicinalstyrelsen avgivet yttrande har *byggnadsstyrelsen*, med överlämnande av reviderade ritningar till paviljongen, anfört, att en mera koncentrerad planläggning syntes ha inneburit vissa fördelar med hänsyn till byggnadens framtida användning för arbetsterapi. Då emellertid byggnaden under en övergångstid vore avsedd att utnyttjas såsom vårdpaviljong, syntes den föreslagna lösningen försvarlig. Byggnadsstyrelsen framhåller vidare, att byggnadens utförande i trä icke vore i linje med nuvarande synpunkter beträffande virkesbesparing. Styrelsen hade emellertid erfarit, att byggnadstiden med hänsyn till den fortsatta ombyggnaden av befintliga äldre vårdavdelningar i görligaste mån borde förkortas, vilket skulle motivera byggnadens uppförande i trä. Vid sådant förhållande syntes dock under det fortsatta ritningsarbetet själva väggkonstruktionen i virkesbesparande syfte böra göras till föremål för överarbetning. Den av arkitekten Ahlberg beräknade totalkostnaden å 440 000 kronor för paviljongen har byggnadsstyrelsen ansett skälig.

Medicinalstyrelsen har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att vid Furunäsets sjukhus vid Piteå finge i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande förslag uppföras en arbetspaviljong för en beräknad kostnad av 440 000 kronor, *dels ock* för budgetåret 1949/50 här för anvisa nyssnämnda belopp.

Departementschefen. Av vad medicinalstyrelsen anfört framgår, att Furunäsets sjukhus vid Piteå f. n. saknar lämpliga, centralt belägna arbetslokaler för patienterna. Härtill kommer, att sjukhuset vid den förestående ombyggnaden av dess huvudbyggnad är i behov av lokaler — utöver den snart färdiga nya vårdpaviljongen — dit de i huvudbyggnaden förlagda patienterna skulle kunna förflyttas under ombyggnadstiden. Medicinalstyrelsen har därför föreslagit, att vid sjukhuset skulle uppföras en arbetspaviljong, vilken övergångsvis skulle användas som vårdpaviljong för patienter, som måste evakueras från huvudbyggnaden. Jag anser mig böra tillstyrka detta förslag och förutsätter därvid, att vid det fortsatta ritningsarbetet i möjligaste mån beaktas vad byggnadsstyrelsen anfört rörande en överarbetning av väggkonstruktionen i virkesbesparande syfte. Mot den beräknade kostnaden för paviljongen, 440 000 kronor, har jag intet att erinra.

I detta sammanhang vill jag vidare erinra om att av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 256; riksd. skr. nr 413) anvisades ett belopp av 35 000 kronor för uppförande vid sjukhuset av en byggnad för tvättstuga och desinfektionsanläggning. Vid 1939 års urtima riksdag (prop. nr 79, bil. 11; riksd. skr. nr 97) beslöts emellertid sedermera, att dessa medel skulle få tagas i anspråk endast i den mån Kungl. Maj:t prövade sådana förutsättningar vara för han-

den, som gällde för användning av anslag, upptaget på allmän beredskapsstat. Med anledning härav har denna byggnad ännu ej kommit till stånd. I skrivelse den 27 augusti 1948 har medicinalstyrelsen, med anledning av en framställning i ämnet från sjukhusets direktion, hemställt, att tillstånd måtte meddelas för uppförande snarast av ifrågavarande byggnad. Enligt vad jag under hand inhämtat ha kostnaderna för byggnaden numera överslagsvis beräknats till 80 000 kronor. Emellertid har jag samtidigt erhållit den upplysningen, att tvättstugan skulle kunna anordnas i källarvåningen i den förenämnda arbetspaviljongen. Vidare skulle möjlighet kunna finnas att anordna en ny desinfektionsanläggning i anslutning till sjukhusets panncentral i samband med vissa arbeten, som skola utföras där i anslutning till uppförandet av den nya vårdpaviljongen vid sjukhuset. Då tvättstugan och desinfektionsanläggningen på detta sätt skulle kunna anordnas för betydligt lägre kostnad än nyssnämnda belopp, utgår jag från att byggnadsstyrelsen vid uppförandet av arbetspaviljongen och i samband med arbetena inom panncentralen närmare undersöker möjligheterna för en lösning av frågan på nyss angivet sätt.

Vissa ombyggnadsarbeten vid sekundäravdelningarna i Rosöga, Ribbingelund och Olofsfors.

I skrivelse den 24 februari 1949 har *medicinalstyrelsen* gjort framställning om anvisande av medel för vissa ombyggnadsarbeten vid de till Sundby sjukhus vid Strängnäs anslutna sekundäravdelningarna i Rosöga och Ribbingelund samt den till Sätters sjukhus anslutna sekundäravdelningen i Olofsfors. Styrelsen har därvid anfört följande:

Enligt statsmakternas beslut uppfördes för särskilt ändamål åren 1944—45 i Rosöga i Härads socken, Ribbingelund i Ärla och Olofsfors invid Avesta anläggningar, som planerats så, att de efter vissa kompletteringar skulle kunna överföras till den statliga sinnessjukvården. De två förstnämnda anläggningarna ha nu delvis tagits i bruk såsom sekundäravdelningar, anslutna till Sundby sjukhus vid Strängnäs. Olofsforsanläggningen avses att på samma sätt anslutas till Sätters sjukhus. Den har dock ännu icke hunnit tagas i bruk. Vid envar av dessa anläggningar finnas bl. a. fyra barackbyggnader, av vilka var och en i sitt nuvarande skick inrymmer två mycket stora förläggningssalar, dag- och serveringsrum samt kök och vissa enklare hygieniska installationer. Dessa byggnader ha, såsom nyss antytts, givits den utformningen, att inredning, som gjorde dem lämpade för sjukvårdsändamål, senare skulle kunna utföras. Vid varje anläggning avses — åtminstone tills vidare — endast två av barackbyggnaderna bliva tagna i bruk. Då deras nuvarande enkla inredning och bristfälliga hygieniska utrustning icke kan godtagas ur vårdsynpunkt synes det ofrånkomligt, att den för deras nya användning planerade inre utformningen och tekniska utrustningen snarast genomföres.

Medicinalstyrelsen har i samråd med vederbörande direktioner och personalföreningar låtit överarbeta de ursprungliga inredningsritningarna och beräkna de med ifrågavarande arbeten förenade kostnaderna.

Enligt det nu föreliggande definitiva förslaget kommer varje vårdpaviljong att inrymma, förutom dag- och matrum, 6 salar för 4 patienter och 4 salar för 3 patienter samt 4 enkelrum, varigenom plats skulle beredas för

sammanlagt 40 patienter. Varje byggnad inrymmer vidare avdelningsexpedition, serveringskök, toaletter, tvättrum, sköljrum, kapprum, förråd, omklädningsrum och toalett för personal, badrum och förråd. Kostnaderna för nyinredning av dessa sex byggnader ha beräknats till sammanlagt 405 000 kronor.

I ett till medicinalstyrelsen avgivet yttrande har *byggnadsstyrelsen* förklarat sig intet ha att erinra mot förslaget eller de för arbetena beräknade kostnaderna. Byggnadsstyrelsen har dock framhållit, att utöver nyssnämnda belopp av 405 000 kronor erfordrades ett överslagsvis beräknat belopp av 95 000 kronor för vissa kompletteringsarbeten vid ekonomi- och bostadsbyggnader samt för vägar.

Under hänvisning till det anförda har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att vid sekundäravdelningarna i Rosöga, Ribbingelund och Olofsfors finge i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande förslag utföras inrednings- och kompletteringsarbeten för en kostnad av högst 500 000 kronor, *dels ock* för ändamålet för budgetåret 1949/50 anvisa nämnda belopp eller den del därav, som kunde göras disponibel.

Departementschefen. Vid 1948 års riksdag (prop. nr 145; riksd. skr. nr 234) beslöts, att de tidigare bl. a. för omhändertagande av flyktingar disponerade tre baracklägren i Olofsfors, Rosöga och Ribbingelund provisoriskt och i befintligt skick skulle tagas i anspråk som sekundäravdelningar, Olofsforslägret i anslutning till Sätters sjukhus samt Rosöga- och Ribbingelundslägren i anslutning till Sundby sjukhus. Ribbingelundslägret hade jämlikt särskilt beslut av Kungl. Maj:t redan sedan hösten 1946 delvis tagits i bruk för vård av vissa sinnessjuka, som måst evakueras från Mariebergs sjukhus i Kristinehamn under pågående ombyggnadsarbeten därstädes. Jag framhöll i nyssnämnda proposition, att jag icke kunnat undgå att hysa en viss tvekan, huruvida tillfredsställande vård kunde meddelas sinnessjuka på dylika barackläger, och var därför icke beredd att då taga slutlig ställning till ett av medicinalstyrelsen framlagt principförslag om lägrens om- och utbyggnad för användning inom sinnessjukvårdens ram. Jag ansåg dock den rådande stora platsbristen inom sinnessjukvården motivera, att de å lägren tillgängliga utrymmena provisoriskt och i befintligt skick toges i bruk för att något öka platstillgången.

Under sistlidna höst har jag avlagt ett besök vid ett av de tre sinsemellan lika lägren. Den tveksamhet, som jag tidigare hyst om lägrens användning för sinnessjukvård, blev därvid undanröjd. Jag fann nämligen, att lägren utan olägenhet kunna användas för omhändertagande av kroniska, mera lätt-skötta patienter, som icke kräva den kvalificerade vård, som lämnas vid ett primärsjukhus. Då härtill kommer, att platstillgången inom den statliga sinnessjukvården under en avsevärd tid framåt kommer att bliva mycket begränsad, måste man räkna med att de tre lägren — åtminstone i nuvarande omfattning — för åtskilliga år framåt måste disponeras av sinnessjukvården.

Jag fann emellertid vid mitt besök, att en ofrånkomlig förutsättning härför är, att de mycket stora förläggningssalarna i barackbyggnaderna — i varje sal inrymmas omkring 20 patienter — måste uppdelas på mindre enheter samt att de mycket enkla hygieniska installationerna måste avsevärt förbättras. Det förslag till ombyggnad av två baracker vid vartdera lägret, som nu framlagts av medicinalstyrelsen, avser att undanröja nyssnämnda brister. Då förslaget synes mig väl utformat, vill jag för min del tillstyrka, att de föreslagna arbetena få komma till utförande. I samband med ombyggnadsarbetena inom barackerna synes vidare, såsom byggnadsstyrelsen föreslagit, böra utföras vissa kompletteringsarbeten inom lägrens ekonomi- och bostadsbyggnader samt vissa vägarbeten.

Mot de till 500 000 kronor beräknade kostnaderna för arbetena har jag intet att erinra. Beloppet torde i sin helhet böra anvisas för nästa budgetår.

Renovering av vissa personalbostäder vid Sundby sjukhus.

I skrivelse den 24 februari 1949 har *medicinalstyrelsen* gjort framställning om anvisande av medel för renovering av vissa personalbostäder vid Sundby sjukhus vid Strängnäs. Styrelsen har härom anfört följande:

Av personalbostadshuset vid Sundby sjukhus vid Strängnäs ha sex sedan sjukhusets tillkomst år 1922 icke underkastats någon genomgående översyn. Deras utrustning motsvarar ej heller de fordringar man f. n. har rätt att ställa på av staten tillhandahållna bostäder. De sakna sålunda bl. a. wc och hyresgästerna äro hänvisade till på gården belägna avträden. Vidare saknas badrum och värmeledning. Ifrågavarande byggnader med beteckningarna XXXIII—XXXVIII inrymma 22 lägenheter om två rum och kök.

För att råda bot på nämnda bristfälligheter har medicinalstyrelsen låtit arkitekten Hakon Ahlberg uppgöra förslag till fullständig renovering av bostäderna, enligt vilket wc, värmeledning och badrum installeras och husens omboning genomgående förbättras. En viss reduktion av antalet lägenheter blir därvid ofrånkomlig. Enligt förslaget, som tagit hänsyn till från sjukhusledningen och personalföreningen under utredningens gång skriftligen uttalade önskemål, skulle husen i fråga komma att inrymma tillsammans 19 lägenheter, varav 3 om tre rum och kök samt 16 om två rum och kök, samtliga försedda med wc, badrum och elektriska spisar. Bostäderna bringas därmed upp till god standard och möjlighet beredes att även tillhandahålla lägenheter om tre rum och kök för vissa befattningshavare inom sjukvården, en princip, som vid de senaste nybyggnaderna vid statens sinnessjukhus godtagits av statsmakterna. Personalföreningen har icke haft något att erinra mot anordnande av lägenheter av denna storlek.

Enligt av arkitekten Ahlberg och styrelsens experter verkställda beräkningar komma kostnaderna för företagens genomförande att uppgå till 335 000 kronor, varav för byggnadsarbeten 162 900 kronor, för värmeanläggning 42 000 kronor, för vatten- och avloppsledningar 87 500 kronor, för elektriska installationer 9 100 kronor samt för ritningar, kontroll och oförutsett 33 500 kronor.

I ett till medicinalstyrelsen avgivet yttrande har *byggnadsstyrelsen* anfört, att den i princip icke hade något att erinra mot det framlagda förslaget. Be- träffande byggnaderna XXXIII—XXXV ville byggnadsstyrelsen ifrågasätta,

om icke de utmed byggnadernas gavlar tillbyggda trapphusen i stället kunde inrymmas inom resp. byggnadskroppar. Byggnadsstyrelsen har vidare ifrågasatt, om icke i samband med de förhållandevis betydande förbättringsarbetena jämväl köksinredningarna i viss omfattning borde förnyas. De till 335 000 kronor beräknade kostnaderna för arbetena borde därvid höjas till 350 000 kronor.

Medicinalstyrelsen, som anslutit sig till vad byggnadsstyrelsen anfört, har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att renoverings- och ombyggnadsarbeten finge i huvudsaklig överensstämmelse med det nu framlagda förslaget utföras inom bostadshusen XXXIII—XXXVIII vid Sundby sjukhus vid Strängnäs, *dels ock* härför under budgetåret 1949/50 ställa till förfogande ett belopp av 350 000 kronor eller den del därav, som kunde göras för ändamålet disponibel.

Departementschefen. Vid ett besök, som jag under hösten 1948 gjorde vid Sundby sjukhus vid Strängnäs, kunde jag själv konstatera, att de nu ifrågasvarande bostadshusen äro i starkt behov av en genomgripande renovering. Jag anser mig därför böra tillstyrka den av medicinalstyrelsen nu föreslagna ombyggnaden och moderniseringen. Kostnaderna för arbetena beräknar jag i likhet med styrelsen till 350 000 kronor. Beloppet i fråga torde i sin helhet böra anvisas för nästa budgetår.

Uppförande av läkarbostad vid Restads sjukhus.

I skrivelse den 18 februari 1949 har *medicinalstyrelsen* erinrat om att vid Restads sjukhus i Vänersborg fr. o. m. den 1 juli 1948 nyinrättats en förste läkartjänst, vars innehavare hade att på eget ansvar handha sjukvården på viss del av sjukhusets mansavdelning. Antalet bostäder för läkare vid sjukhuset vore redan nu icke tillräckligt och komme i samband med beslutad ombyggnad av administrationsbyggnaden att reduceras. Styrelsen ansåge sig därför böra föreslå uppförandet av ett bostadshus för den nya tjänstens innehavare, vilken enligt styrelsens förmenande oundgängligen borde bo vid sjukhuset. Kostnaderna för denna bostad, utförd enligt nu tillämplad standard, hade av byggnadsstyrelsen under hand angivits till 80 000 kronor.

Departementschefen. Jag tillstyrker medicinalstyrelsens förslag om uppförande av ett bostadshus för den av fjolårets riksdag beslutade nye förste läkaren vid Restads sjukhus i Vänersborg. Mot den beräknade kostnaden för bostaden, 80 000 kronor, har jag intet att erinra.

Ombyggnad av köks- och tvättbyggnaden vid S:ta Annas sjukhus.

I skrivelse den 10 februari 1949 har *statens sinnessjukvårdsberedning* hemställt om anvisande av medel för ombyggnad av köks- och tvättbyggnaden vid S:ta Annas sjukhus i Nyköping. Beredningen har därvid anfört i huvudsak följande:

Köks- och tvättbyggnaden vid S:ta Annas sjukhus i Nyköping inrymmer i souterrängvåningen tvättinrättningen, i bottenvåningen ett därtill hörande strykrum jämte köket samt i våningen 1 trappa personalbostäder.

I tvättinrättningen behandlas omkring 1 200 kg tvätt per vecka. I själva tvättlokalen, som har en golvyta av omkring 48 m², finnas två mycket otidsenliga rem- och transmissionsdrivna tvättmaskiner, en centrifug och ett avhärdningsfilter. Maskinparken är mycket hårt sliten. En mekanisk hiss finnes installerad mellan mangel och strykrum, vilken, sedan den utdömts, under senare år fått brukas endast med av yrkesinspektionen särskilt beviljad dispens.

Något särskilt utrymme för inlämning av tvätt finnes icke, utan smutskläderna utläggas på golvet i tvättlokalen. Då därjämte mekanisk ventilation saknas, äro arbetsförhållandena i tvätten i hög grad ohälsosamma. Yrkesinspektionen inom ifrågavarande distrikt har vid företagna besiktningar framställt anmärkning mot såväl tvättinrättningen som köket och har jämväl anmärkt på vissa förekommande brister inom sjukavdelningarna.

Nämnevärda förbättringar å tvättinrättningen kunna icke åstadkommas inom befintliga lokaler på grund av dessas otillräcklighet. Då kökets behov av ökade utrymmen icke synes kunna tillgodoses på annat sätt än genom att taga tvättens lokaler i anspråk, har beredningen under hand anmodat vederbörande sjukhusledning att undersöka möjligheterna av att få sjukhusets tvätt verkställd utom sjukhuset. Enligt inhämtade uppgifter föreligga möjligheter för en snar lösning av sagda fråga. I Nyköpings stad pågår nämligen f. n. uppförandet av en tvättinrättning, som förväntas bliva färdigställd under instundande vår och då kan åtaga sig sjukhusets tvätt. Endast en mindre sköljtvätt för sådan tvätt, som måste försköljas innan den kan skickas bort, behöver därför anordnas inom sjukhuset.

Köket, i vilket mat beredes för omkring 280 patienter och ett 30-tal befattningshavare, fyller ej i något avseende kraven på en köksinrättning av ifrågavarande slag. Hela utrustningen består av fyra ånggrytor, en gasspis, ett värmebord, en köttkvarn och ett par arbetsbord. Behov föreligger av ytterligare två ånggrytor, ångskåp, stekbord, universalmaskin m. m. Då köket har en golvyta av endast 43 m², finnes emellertid ingen möjlighet att i detta bereda plats för ytterligare utrustning. Kökets ventilation är bristfällig, varjämte avlopp framför kokgrytor saknas. Matutlämningen sker direkt från en bänk, som vid tillfället ställes upp i köket innanför ingången.

Förutom själva kökslokalen disponerar köksinrättningen endast ett mindre kontor och ett disk- och arbetsrum inom köksbyggnaden. I sistnämnda rum, som har en golvyta av ca 15 m², verkställes kökets disk, förberedes maten, rensas fisk och sill samt skalas och ansas rot- och grönsaker. Rummet saknar golvavlopp och kan därför icke spolas. Matvaror och matrester förvaras i en källare under norra paviljongen och får bäras över gården vid varje måltid. Källarens beskaffenhet är sådan, att risk föreligger för att färskvaror och matrester bli skämda under sommaren. Kylrum saknas helt, endast ett mindre kylskåp finnes i diskrummet. I övrigt äro köksförråden förlagda på skilda håll. Ett större förråd är förlagt i södra paviljongens källare, omkring 100 m från köket.

Såväl tvätt som kök sakna omklädnads- och tvättrum. Den personal som bor utom sjukhuset får därför byta kläder i köket eller i tvätten. Även wc-rum saknas inom byggnaden. Närmaste toalett är belägen i källarvåningen i östra paviljongen.

Även om de i våningen 1 trappa belägna personalmatsalarna äro tillräckligt stora, saknas rum för beredning och utlämning av mat, diskrum samt kapprum och toaletter. Om ett intill matsalarna beläget personalrum tages i an-

språk, skulle där efter vissa ombyggnadsarbeten kunna anordnas såväl nämnda utrymmen som tvätt- och omklädnadsrum för kökspersonalen.

Såsom framgår av den nu lämnade beskrivningen över centralköket är situationen sådan, att den måste betraktas som ohållbar. Beredningen får med anledning härav framlägga förslag till ombyggnad och förbättring av anläggningen. Förslaget avser i huvudsak att, sedan en mindre del av souterrängvåningen tagits i anspråk för tvättstuga, denna våning i övrigt inredes till kyl- och förrådsrum. Genom en nyanlagd trappa förbindes souterrängvåningen med bottenvåningen, som omändras och i sin helhet tages i anspråk till kökslokaler. I våningen 1 trappa utföras de ombyggnader och inredningar som nyss omnämnts.

Kostnaden för föreslagna ändringar av köks- och tvättbyggnaden jämte erforderlig utrustning och provisoriska anordningar under byggnadstiden kan beräknas till 170 000 kronor.

Departementschefen. Av den lämnade redogörelsen framgår, att de för tvättinrättningen och köket vid S:ta Annas sjukhus i Nyköping avsedda lokalerna äro både otillräckliga och i andra avseenden bristfälliga. Sedan möjlighet visat sig föreligga att få tvätten utförd utom sjukhuset, har statens sjuksjukvårdsberedning nu föreslagit, att de härigenom frigjorda lokalerna i sjukhusets köks- och tvättbyggnad skulle omändras och tagas i anspråk för kökets behov. I samband härmed skulle även utföras vissa ombyggnadsarbeten i byggnadens övre våning för att erhålla tvätt- och omklädnadsrum för kökspersonalen jämte vissa andra utrymmen. Då de föreslagna arbetena synas vara i hög grad av behovet påkallade, tillstyrker jag, att de få komma till utförande. Mot beredningens beräkning av kostnaderna för arbetena har jag intet att erinra. För ändamålet torde alltså för nästa budgetår böra anvisas 170 000 kronor.

Arbeten inom ångpanneanläggningarna vid vissa statens sinnessjukhus m. m.

I gemensam skrivelse den 11 februari 1949 ha *medicinalstyrelsen* och *byggnadsstyrelsen* gjort framställning om anvisande av medel för arbeten inom ångpanneanläggningarna vid vissa statens sinnessjukhus m. m. Ämbetsverken ha därvid anfört följande:

Ångpanneanläggningarna vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik och Restads sjukhus i Vänersborg äro båda numera så gamla och förslitna, att de måste förnyas. Detta förhållande har påtalats från sjukhusen och utredning i frågan har verkställts av Hugo Theorells ingenjörbyrå, som därvid stått i kontakt med byggnadsstyrelsens värmetekniska avdelning. Av utredningen framgår, att kostnaderna för erforderliga nya ångpannor, exklusive byggnadskostnaderna, preliminärt kunna beräknas till ca 200 000 kronor för varje anläggning. Leveranstiden för dylika pannor uppgår f. n. till minst 3 år. Då ångcentralernas förnyelse ej längre kan uppskjutas, måste medel nu anvisas för den del av kostnaderna, som enligt gängse kontraktsformulär pläga erläggas vid leveranskontraktets undertecknande. Denna andel har beräknats till 55 000 kronor för varje anläggning.

Vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg finnas installerade två högtrycks-pannor för att tillgodose sjukhusets behov av kraft och värme. Dessa ha båda varit i bruk sedan 1925 och äro numera så slitna, att de av och till

kräva reparationsarbeten. Sjukhusets behov av reserv kan därför icke längre anses nöjaktigt tillgodosett. Sedan mer än 10 år har därför frågan om installerandet av ytterligare en högtryckspanna varit aktuellt. Medicinalstyrelsen anser sig nu ej längre kunna undanskjuta detta krav, utan får i samråd med byggnadsstyrelsen hemställa, att medel måtte anvisas för ändamålet. Kostnaderna för den nya pannan, exklusive utbyggnad av pannhuset, ha preliminärt beräknats till ca 210 000 kronor, av vilken summa för leveranskontraktets tecknande 70 000 kronor beräknats bliva erforderliga för budgetåret 1949/50.

Vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall, som togs i bruk år 1943, har eldningen av värmecentralen hitintills skett med ved. Då sjukhuset emellertid blir anvisat till att övergå till koleldning, böra mekaniska anordningar härför, s. k. stokers, installeras och vissa koltransportanordningar utföras. Kostnaderna härför beräknas till 100 000 kronor.

Med hänvisning till det anförda ha medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik, S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, Restads sjukhus i Vänersborg och Sidsjöns sjukhus i Sundsvall finge verkställas vissa kompletteringar inom ångecentralerna, *dels ock* för budgetåret 1949/50 för ändamålet anvisa 280 000 kronor.

På min anmodan har *byggnadsstyrelsen* sedermera i en den 5 mars 1949 dagtecknad promemoria inkommit med kompletterande utredning rörande kostnaderna för arbetena vid S:ta Gertruds, Restads och S:ta Maria sjukhus. I denna promemoria anföres i huvudsak följande:

S:ta Gertruds sjukhus. Den nya pannanläggningen kommer att utgöras av två vattenrörångpannor och tre varmvattenpannor. För att kunna inrymma dessa pannor måste utbyggnad av det befintliga pannrummet ske. Dessutom bör kolsilo jämte koltransportanläggning utföras. Anläggningskostnaderna beräknas till 525 000 kronor, fördelade på följande sätt:

Två vattenrörångpannor	165 000
Två eldningsapparater för pannorna	20 000
Tre varmvattenpannor	75 000
Tre eldningsapparater för pannorna	27 000
Pumpar, rörledningar, instrument och apparater inom panncentralen ...	55 000
Kol- och asktransportanordningar	45 000
Ändring och utökning av pannhus, kolsilo, fundament	65 000
Diverse och oförutsett	73 000
	Summa kronor 525 000

Restads sjukhus. Den nya pannanläggningen kommer här att bliva av samma utförande som vid S:ta Gertruds sjukhus. Någon väsentlig utbyggnad av pannhuset torde emellertid icke bliva erforderlig, men kolsilo bör utföras. Anläggningskostnaderna beräknas till 525 000 kronor, fördelade på följande sätt:

Två vattenrörångpannor	165 000
Två eldningsapparater för pannorna	20 000
Tre varmvattenpannor	75 000
Tre eldningsapparater för pannorna	27 000

Pumpar, rörledningar, instrument och apparater inom panncentralen ...	55 000
Kol- och asktransportanordningar	45 000
Byggnadsarbeten	65 000
Diverse och oförutsett	73 000
	Summa kronor 525 000

S:ta Maria sjukhus. I panncentralen avses att inmonteras en ny vattenrörångpanna. För beredande av plats för denna borttagas tvenne av de befintliga varmvattenpannorna. Anläggningskostnaderna beräknas till 300 000 kronor, fördelade på följande sätt:

En vattenrörångpanna inklusive överhettare, ekonomiser, luftförvärmare och eldningsapparat samt komplettering av hjälppapparater ...	210 000
Byggnadsarbeten inklusive fundament	30 000
Diverse och oförutsett	60 000
	Summa kronor 300 000

I förenämnda kostnader å 525 000, 525 000 och 300 000 kronor ingå icke kostnader för yttre ledningar och kulvertar.

Departementschefen. Enligt vad jag under hand inhämtat äro de nuvarande ångpannorna vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik, vilka installerades år 1911, numera så förslitna, att man inom kort torde få räkna med nödvändigheten av att sätta ned trycket, vilket skulle vålla svåra olägenheter för sjukhusets drift. Härtill kommer, att vid sjukhuset finnes ett flertal mindre lokala värmeanläggningar, vilka uppgivits vara helt förslitna. Dessa ha ansetts böra slopas, varvid i stället en utbyggnad skulle äga rum av den centrala pannanläggningen.

I fråga om panncentralen vid Restads sjukhus i Vänersborg har jag inhämtat, att de nuvarande pannorna installerades år 1904. Trycket i pannorna har redan måst reduceras och en ytterligare nedsättning beräknas inom kort bli nödvändig. Härigenom skulle stora svårigheter uppkomma för sjukhusets drift.

Vad angår panncentralen vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg framgår av vad medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen anfört i sin föreliggande framställning, att de två nuvarande pannorna äro så förslitna, att driftssäkerheten allvarligt äventyras.

Med hänsyn till nu nämnda omständigheter och de långa leveranstider, man har att räkna med, anser jag för egen del angeläget, att redan nu beslut fattas om förnyelse och komplettering av ångpanneanläggningarna vid nyssnämnda tre sjukhus. Såsom framgår av vad byggnadsstyrelsen anfört i sin promemoria ha kostnaderna för erforderliga arbeten vid vart och ett av S:ta Gertruds och Restads sjukhus uppskattats till 525 000 kronor samt vid S:ta Maria sjukhus till 300 000 kronor. Dessa beräkningar torde kunna godtagas. För nästa budgetår erfordras emellertid endast 55 000 kronor för vart och ett av S:ta Gertruds och Restads sjukhus samt 70 000 kronor för S:ta Maria sjukhus.

Jag tillstyrker härjämte, att 100 000 kronor anvisas för anskaffande av mekaniska eldningsanordningar m. m. vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall.

Sammanlagt skulle alltså för nästa budgetår erfordras ett belopp av (55 000 + 55 000 + 70 000 + 100 000) 280 000 kronor.

Elektriska arbeten m. m. vid vissa statens sinnessjukhus.

I skrivelse den 9 mars 1948 framlade *medicinalstyrelsen* förslag om utförande av vissa elektriska arbeten vid Källshagens sjukhus i Vänersborg. Styrelsen anförde därvid följande:

Källshagens sjukhus i Vänersborg togs i bruk år 1929. Dess elektriska utrustning har sedan dess ej undergått någon väsentlig revidering eller utvidgning. Sjukhuset köper sin ström från stadens elverk och i mottagningsstationen är f. n. installerad en transformator om 70 kVA. Denna är nu fullt utnyttjad och kan icke tillgodose det ökade behov av elström, som numera föreligger. Strömmen levereras f. n. från staden genom endast en kabelservis. Från säkerhetssynpunkt kan detta icke anses tillfredsställande. Stadens elverk avser därför att draga ut ytterligare en kabelservis. Sjukhusets mottagningsstation blir därigenom icke tillräckligt stor för att kunna taga emot den ökade strömleveransen. På uppdrag av medicinalstyrelsen har därför Elektriska Prövningsanstalten Aktiebolag uppgjort ett förslag till utvidgning av anordningarna för mottagning av ström och till vissa spänningsomläggningar. När detta genomförs kunna planlagda förbättringar i sjukhusets elförsörjning bliva verklighet och är det därvid avsikten, *dels* att elektrifiera sjukhusets stekkök, *dels* att insätta elektriska spisar i bostäderna för gift personal, *dels* slutligen att genomgående förbättra belysningen på sjukavdelningarna, allt åtgärder, som medicinalstyrelsen finner högeligen önskvärda. Kostnaderna för dessa arbeten ha av Elektriska Prövningsanstalten Aktiebolag beräknats till 49 500 kronor, i vilket belopp även ingå kostnaderna för uppförandet av en mindre tillbyggnad av ångpannehuset, avsedd för den nya mottagningsstationen.

I ett till medicinalstyrelsen avgivet yttrande i ärendet anförde *byggnadsstyrelsen*, att den föreslagna spänningsomläggningen och utökningen av transformatoreffekten syntes nödvändiga med hänsyn till sjukhusets effektbehov och det nuvarande distributionsnätets överbelastning, varför de tillstyrktes av byggnadsstyrelsen. Gentemot förslaget detaljer framhöll emellertid byggnadsstyrelsen bl. a., att det kunde ifrågasättas, om icke installerande på en gång av två nya 100 kVA transformatorer vore att föredraga framför förslaget om inköp av endast en transformator och omlindning av den befintliga 70 kVA transformatorn. Mot kostnadsberäkningen hade byggnadsstyrelsen icke annat att erinra, än att densamma borde revideras med hänsyn till nyssnämnda ändring och vissa andra av byggnadsstyrelsen föreslagna mindre ändringar.

I anledning av vad byggnadsstyrelsen sålunda anfört framhöll medicinalstyrelsen, att Elektriska Prövningsanstalten Aktiebolag i yttrande till medicinalstyrelsen beräknat, att de av byggnadsstyrelsen föreslagna förändringarna skulle medföra en kostnadsökning av 1 800 kronor, varför de totala

kostnaderna alltså borde uppskattas till 51 300 kronor, varifrån dock framdeles avginge realisationsvärdet för den befintliga transformatorn. Enligt vad medicinalstyrelsen under hand erfarit från bolaget borde med hänsyn härtill anläggningskostnaden kunna avrundas nedåt till 51 000 kronor.

Under hänvisning till det anförda hemställde medicinalstyrelsen, att för elektriska arbeten vid Källshagens sjukhus för budgetåret 1948/49 måtte anvisas ett belopp av 51 000 kronor.

Några medel ha ännu ej anvisats för dessa arbeten.

Sedermera har *medicinalstyrelsen* i skrivelse den 4 mars 1949 framlagt förslag om utförande av elektriska arbeten m. m. vid ytterligare tio sjuksjukhus. Styrelsen har därvid anført i huvudsak följande:

Sedan en följd av år ha av riksdagen anvisats medel för mera omfattande och ofrånkomliga arbeten inom de statliga sjuksjukhusens elektriska installationer, företrädesvis omläggning från lik- till växelström, tryggande av tillräcklig krafttillgång och dylikt. Även för nästa budgetår bliva dylika arbeten erforderliga. Utredningarna beträffande dessa frågor, som verkstälts av Elektriska Prövningsanstalten Aktiebolag, ha remitterats till byggnadsstyrelsen den 2 februari 1949. Sedan resp. förslag den 28 februari 1949 av representanter för medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen diskuterats och enighet om vissa modifikationer för arbetenas genomförande nåtts, har byggnadsstyrelsen samma dag avgivit yttrande, upptagande de anslag, som borde äskas för ett vart arbete. Medicinalstyrelsen får i anslutning härtill anføra.

Ulleråkers sjukhus i Uppsala. För att möjliggöra en avlastning av det hårt ansträngda likströmsnätet vid sjukhuset måste framförallt södra bostadsområdet, där tillfredsställande elservis f. n. icke är möjlig, överföras från likström till 380/220 V växelström. Härfor fordras en transformatorkiosk, jordkablar och inomhusinstallationer. I samband härmed skall erforderlig utomhusbelysning ordnas och en befintlig pumpstation för avloppsvatten inom området anslutas till den nya ledningen. Kostnaderna härfor ha av Elektriska Prövningsanstalten beräknats till 45 000 kronor. Enligt byggnadsstyrelsens nyssnämnda yttrande bör för arbetets utförande beräknas ett belopp av 40 000 kronor.

S:ta Annas sjukhus i Nyköping. Sjukhuset inköper nu hela sitt elbehov i form av 110 volt likström. Någon utökning av den inköpta likströmmen är icke möjlig. Med hänsyn till att elbehovet — framförallt på grund av förestående elektrifiering inom sjukhusets kök — i avsevärd grad har stegrats måste sjukhusets elinstallationer omändras till växelström av den spänning 330/220 volt, som nu anses vara fördelaktigast. Den första etapp därav, som nu föreslås komma till utförande, omfattar uppförandet av ny transformatorstation med kablar till köksbyggnaden och snickeriverkstaden jämte invändiga omläggningar. Kostnaderna ha beräknats till 14 000 kronor, vilket belopp av byggnadsstyrelsen lämnats utan erinran.

Sundby sjukhus vid Strängnäs. Frågan om utökning av stek-möjligheterna inom sjukhusets kök har länge varit aktuell. Den har emellertid icke tidigare kunnat lösas genom installation av elektriska stekapparater, då sjukhusets tillgång till lämplig växelström icke varit tillräcklig. Då emellertid utbyggnad av växelströmssystemet f. n. pågår, kan stekkökets elektrifiering nu genomföras. Kostnaderna härfor ha preliminärt beräknats till 24 000 kronor. Vid nyssnämnda överläggning mellan medicinalstyrelsen och

byggnadsstyrelsen enades man om att arbetet borde kunna genomföras för 22 000 kronor, vilket belopp byggnadsstyrelsen tillstyrkt.

S:t Gertruds sjukhus i Västervik. Distributionen av elkraft sker f. n. huvudsakligen i form av likström. Detta system är emellertid nu så överbelastat, att särskilt befintliga bostadsområden sydväst och nordväst om sjukhuset icke nöjaktigt kunna tillgodoses. Övergång till växelström har därigenom blivit ofrånkomlig för dessa områden såsom en första etapp i en så småningom genomförd övergång till växelström. Kostnaderna härför ha preliminärt beräknats till 58 500 kronor. Representanter för medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen ha emellertid den 28 februari 1949 enats om att f. n. endast 53 000 kronor borde äskas för ändamålet.

S:t Lars sjukhus i Lund. Sjukhusets lokaltelefonanläggning befinner sig i ett mycket bristfälligt skick och kan icke tillnärmelsevis tillgodose behovet av inre förbindelser. Den måste därför helt förnyas. Medicinalstyrelsen har funnit den lämpligaste anordningen för undanröjande av dessa missförhållanden vara övergång till av telegrafverket installerad växel med anknytning av öppna eller spärrade talapparater, ett system till vilket man numera övergått vid allt flera statliga sinnessjukhus. Kostnaderna härför uppgå enligt anbud från telegrafverket till 57 000 kronor. — Sjukhuset saknar vidare f. n. en tillfredsställande centralradioanläggning. Krav på anordnande av en dylik har länge framställts från sjukhuset. Medicinalstyrelsen anser sig icke kunna motsätta sig detta önskemål. Beträffande kostnaderna därför, 28 000 kronor, liksom beträffande lokaltelefonanläggningen har byggnadsstyrelsen intet att erinra.

Vipeholms sjukhus i Lund. Tillkomsten av en under uppförande varande ny vårdpaviljong med ca 150 vårdplatser nödvändiggör en utökning av antalet elektriska stekapparater inom sjukhusets kök. Kostnaderna härför liksom för med anledning av utökningen erforderlig komplettering av transformatorutrustning uppgår till 14 000 kronor. — Sjukhuset inköper sin elkraft från Lunds stads elverk. Detta har emellertid förbehållit sig att fr. o. m. början av 1950-talet höja leveransspänningen från 5 till 10,5 kV. Med anledning härav har det bestämts, att sjukhuset före utgången av år 1951 skall ha sin transformatorstation ombyggd för den nya spänningen. Nya ställverksapparater och ny transformator måste därför i god tid beställas. Kostnaderna för dessa ofrånkomliga arbeten ha beräknats till 16 000 kronor. — De sammanlagda kostnaderna för elektriska arbeten vid Vipeholms sjukhus uppgå alltså till (14 000 + 16 000) 30 000 kronor, vilket belopp byggnadsstyrelsen tillstyrker.

Salberga sjukhus i Sala. Köket har aldrig varit i önskvärd utsträckning försett med anordningar för stekning. Detta missförhållande har i olika sammanhang vid flera tillfällen förts på tal av sjukhusledningen. Medicinalstyrelsen har låtit verkställa utredning om åtgärder för åstadkommande av en lämpligare och tillräcklig utrustning i köket och anser sig nu icke längre kunna uppskjuta erforderliga förbättringar. Härför kräves emellertid en ny transformator, en anordning, som med hänsyn till den nuvarandes mindre tillfredsställande skick i varje fall enligt kommerskollegii beslut måste vara vidtagen före utgången av år 1950. Det nu föreliggande förslaget avser dels tillgodoseende av ofrånkomlig ombyggnad av transformatorstationen, dels nyinstallerandet av elektriska stekbord m. m. Kostnaderna härför ha beräknats till 35 000 resp. 15 000 kronor. Byggnadsstyrelsen tillstyrker, att dessa belopp äskas.

Sätters sjukhus. En plan för successiv övergång, fördelad på sex etapper, från likström till växelström har på uppdrag av medicinalstyrelsen år 1940 uppgjorts av Elektriska Prövningsanstalten Aktiebolag. Av denna plan ha tre etapper hittills genomförts. Den befintliga omformaren är nu överbelastad och erforderliga anslutningar inom ännu icke till växelström omlagda byggnader kunna f. n. icke medgivas. Ytterligare avlastning av likströmssystemet är därför nu ofrånkomlig, detta med hänsyn även till att likströmssystemets reserv, ett ackumulatorbatteri, måste nedmonteras såsom förbrukat. För genomförandet av ytterligare en etapp kräves ett anslag av 25 000 kronor, vilket byggnadsstyrelsen tillstyrker.

Gådeå sjukhus i Härnösand. Vid sjukhuset finnas f. n. både likströms- och växelströmsinstallationer. Sjukhusets hela kraftbehov inköpes såsom växelström och nedtransformeras i egen transformatorstation. Likströmsnätet matas med omformare. Som reserv finnes ett centralt ackumulatorbatteri. Detta är emellertid nu hårt förslitet och måste inom en snar framtid, om det fortfarande skall funktionera, undergå en betydande reparation. Likströmssystemet är dessutom nu så hårt ansträngt, att det måste avlastas. Elektriska Prövningsanstalten Aktiebolag har därför på uppdrag av medicinalstyrelsen undersökt möjligheterna att undanröja de påtagliga nackdelarna med nuvarande förhållanden. Det har därvid visat sig mest ekonomiskt att så småningom helt övergå till växelström. Kostnaderna härför ha beräknats till 52 000 kronor. Med hänsyn till att samtliga dessa arbeten icke kunna genomföras på ett år ha medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen enats om att för budgetåret 1949/50 för ifrågakvarande ändamål bör äskas ett anslag om 30 000 kronor.

Frösö sjukhus vid Östersund. Medel för övergång från likström till växelström ha senast anvisats av 1946 års riksdag. Arbetet behöver snarast fullföljas med hänsyn till att sjukhusets likströmgenerator är så gott som fullständigt uttjänt. Den ytterligare etapp, som nu föreslås till utförande, omfattar befintliga installationer inom maskinhuset, bageriet samt paviljongerna 1 och 2. Kostnaderna härför ha numera beräknats till 50 000 kronor, vilket belopp byggnadsstyrelsen tillstyrker.

Härjämte har medicinalstyrelsen, under hänvisning till sin skrivelse den 9 mars 1948, upptagit ett belopp av 51 000 kronor för de i det föregående omnämnda elektriska arbetena vid Källshagens sjukhus i Vänersborg.

I enlighet härmed har medicinalstyrelsen i skrivelsen den 4 mars 1949 hemställt, att för budgetåret 1949/50 till elektriska arbeten m. m. vid förenämnda elva sjukhus måtte anvisas (40 000 + 14 000 + 22 000 + 53 000 + 85 000 + 30 000 + 50 000 + 25 000 + 30 000 + 50 000 + 51 000) 450 000 kronor.

Departementschefen. De av medicinalstyrelsen föreslagna elektriska arbetena vid Ulleråkers, S:ta Annas, S:ta Gertruds, Vipeholms, Salberga, Sätters, Gådeå, Frösö och Källshagens sjukhus utgöra ett led i de omläggnings- och kompletteringsarbeten inom de elektriska installationerna vid de statliga sinnessjukhusen, som befunnits nödvändiga på grund av ökad strömförbrukning eller andra omständigheter och vartill medel anvisats av riksdagen senast för innevarande budgetår. Härutöver har medicinalstyrelsen framlagt förslag om installerande av elektriska stekapparater vid Sundby, Vipeholms och

Salberga sjukhus samt en ny lokaltelefonanläggning och en centralradioanläggning vid S:t Lars sjukhus. Då samtliga föreslagna arbeten synas vara av angelägen natur, vill jag förorda, att de komma till utförande under nästa budgetår. Mot de beräknade kostnaderna för arbetena har jag intet att erinra. Jag föreslår alltså, att för ändamålet för nästa budgetår anvisas ett sammanlagt belopp av 450 000 kronor.

Sammanfattning och hemställan.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat skulle å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. avses medel för följande ändamål:

Uppförande av ny paviljong för kvinnor vid Vipeholms sjukhus	335 000
Om- och tillbyggnad vid S:t Jörgens sjukhus	150 000
Elektriska arbeten vid Furunäsets sjukhus	18 000
Inrättande av särskilda anstalter för psykopater	25 000
	<hr/>
	Summa kronor 528 000

Sammanlagt skulle alltså till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 anvisas 528 000 kronor.

Härjämte skulle vid bifall till vad jag i det föregående förordat för budgetåret 1949/50 under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. avses medel för följande ändamål:

Anordnande av särskilda avdelningar för tuberkulösa sinnessjuka och sinnesslöa	700 000
Renovering och tillbyggnad av Mariebergs sjukhus	1 252 000
Ombyggnad av Birgittas sjukhus	60 000
Ombyggnads- och utvidgningsarbeten vid Furunäsets sjukhus	700 000
Uppförande av arbetspaviljong vid Furunäsets sjukhus	440 000
Vissa ombyggnadsarbeten vid sekundäravdelningarna i Rosöga, Ribbingelund och Olofsfors	500 000
Renovering av vissa personalbostäder vid Sundby sjukhus	350 000
Uppförande av läkarbostad vid Restads sjukhus	80 000
Ombyggnad av köks- och tvättbyggnaden vid S:ta Annas sjukhus	170 000
Arbeten inom ångpanneanläggningarna vid vissa statens sinnessjukhus m. m.	280 000
Elektriska arbeten m. m. vid vissa statens sinnessjukhus	450 000
	<hr/>
	Summa kronor 4 982 000

Sammanlagda medelsbehovet under budgetåret 1949/50 för nu föreslagna arbeten m. m. skulle alltså uppgå till 4 982 000 kronor eller i avrundat tal 4 990 000 kronor.

Med avseende å de anvisade medlen torde få gälla, att de i det föregående angivna fördelningarna icke skola vara i detalj bindande för medlens disposition. I den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest kan befinnas lämpligt, torde enligt Kungl. Maj:ts bestämmande en ökning av beräknad medelsdisposition för visst ändamål kunna ske mot det att motsvarande minskning vidtages för ett annat.

Vid ingången av löpande budgetår förelåg å anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. en reservation av 12 228 542 kronor 88 öre. Enligt uppgifter, som jag under hand erhållit från medicinalstyrelsen, ingå i detta belopp besparingar å följande av riksdagen tidigare beslutade och före ingången av innevarande budgetår slutförda arbeten (inom parentes angivas de propositioner, vari medel senast äskades för arbetena):

Anordnande av Ryhovs sjukhus (prop. nr 156/1933)	522 756: 95
Utvidgning av vattenverket vid S:ta Maria sjukhus m. m. (prop. nr 170/1934)	7 012: 21
Vissa omändringsarbeten vid S:t Lars sjukhus (prop. nr 163/1935)	32 978: 77
Anläggande av reningsverk för avloppsvatten vid Sätters sjukhus (prop. nr 163/1935)	3 966: 23
Uppförande av S:t Olofs sjukhus (prop. nr 68/1936)	3 102: 65
Uppförande av bostadshus för personal vid Salberga sjukhus (prop. nr 68/1936).....	355: 97
Anordnande av Vipeholms sjukhus (prop. nr 163/1935 och 68/1936)	226 240: 67
Renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus (prop. nr 124/1937)...	17 797: 36
Anordnande av ersättningsplatser för psykiatriska sjukhuset (prop. nr 256/1939 L)	54 425: 43
Om- och nybyggnadsarbeten vid S:ta Gertruds sjukhus (prop. nr 256/1939 L)	59 732: 96
Uppförande av provisoriska paviljonger vid vissa sinnessjukhus (prop. nr 1/1940 U)	11 503: 49
Anordnande av en rotfruktkällare vid Umedalens sjukhus (prop. nr 216/1941)	1 120: —
	Summa kronor 940 992: 69

Jag föreslår, att riksdagens medgivande inhämtas att få använda dessa besparingar å sammanlagt i runt tal 940 000 kronor för fullföljande av första etappen av om- och nybyggnadsarbetena vid Birgittas sjukhus.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. besluta,

a) att vid Ulleråkers sjukhus i Uppsala skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag uppföras en tuberkulosavdelning för en beräknad kostnad av högst 2 000 000 kronor samt att härför må disponeras 300 000 kronor av de medel,

som av riksdagen tidigare anvisats för andra etappen av om- och nybyggnadsarbetena vid sjukhuset;

b) att vid Umedalens sjukhus vid Umeå skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag uppföras en tuberkulosavdelning för en beräknad kostnad av högst 2 000 000 kronor;

c) att vid Ulleråkers sjukhus i Uppsala skola i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag uppföras två nya vårdpaviljonger för en beräknad kostnad av högst 3 150 000 kronor samt att härför må disponeras dels de medel å tillhoppa 1 600 000 kronor, som av riksdagen tidigare anvisats för uppförande av en ny vårdpaviljong vid sjukhuset, dels ock 600 000 kronor av de medel, som av riksdagen tidigare anvisats för andra etappen av om- och nybyggnadsarbetena vid sjukhuset;

d) att vid S:ta Gertruds sjukhus i Västervik, Restads sjukhus i Vänersborg och S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg skola utföras arbeten inom ångpanneanläggningarna för en beräknad kostnad av högst 1 350 000 kronor;

II. medgiva, att å investeringsanslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. förefintliga besparingar om tillhoppa 940 000 kronor må disponeras för fullföljande av första etappen av om- och nybyggnadsarbetena vid Birgittas sjukhus i Vadstena;

III. till *Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.* anvisa

a) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 under statens allmänna fastighetsfond ett investeringsanslag av 528 000 kronor;

b) för budgetåret 1949/50 under statens allmänna fastighetsfond ett investeringsanslag av 4 990 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
K. A. Åkerberg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1948/49	2
<i>Uppförande av ny paviljong för kvinnor vid Vipeholms sjukhus</i>	2
Departementschefen	3
<i>Om- och tillbyggnad vid S:t Jörgens sjukhus</i>	3
Departementschefen	4
<i>Elektriska arbeten vid Furunäsets sjukhus</i>	4
Departementschefen	4
<i>Inrättande av särskilda anstalter för psykopater</i>	4
Departementschefen	5
Anslag för budgetåret 1949/50	5
<i>Anordnande av särskilda avdelningar för tuberkulösa sinnessjuka och sinnesslöa</i> ..	5
Inledning	5
Nuvarande vårdanordningar för tuberkulöst sinnessjuka	6
Undersökning rörande tuberkulos vid statens sinnessjukhus under senare år	7
Förekomsten av tuberkulos på landstingens sinnesslöanstalter	8
Sinnessjukvårdsberedningens synpunkter och förslag	9
Yttranden	13
Departementschefen	16
<i>Renovering och tillbyggnad av Mariebergs sjukhus</i>	18
Departementschefen	20
<i>Ombyggnad av Birgittas sjukhus</i>	22
Departementschefen	26
<i>Renoveringsarbeten vid Ulleråkers sjukhus</i>	27
Departementschefen	29
<i>Ombyggnads- och utvidgningsarbeten vid Furunäsets sjukhus</i>	30
Departementschefen	32
<i>Uppförande av arbetspaviljong vid Furunäsets sjukhus</i>	34
Departementschefen	35
<i>Vissa ombyggnadsarbeten vid sekundäravdelningarna i Rosöga, Ribbingelund och Olofsfors</i>	36
Departementschefen	37
<i>Renovering av vissa personalbostäder vid Sundby sjukhus</i>	38
Departementschefen	39
<i>Uppförande av läkarbostad vid Restads sjukhus</i>	39
Departementschefen	39
<i>Ombyggnad av köks- och tvättbyggnaden vid S:ta Annas sjukhus</i>	39
Departementschefen	41
<i>Arbeten inom ångpanneanläggningarna vid vissa statens sinnessjukhus m. m.</i>	41
Departementschefen	43
<i>Elektriska arbeten m. m. vid vissa statens sinnessjukhus</i>	44
Departementschefen	47
Sammanfattning och hemställan	48